

Ana Garačić,
Sutkinja Vrhovni sud Republike Hrvatske

**ZAKONSKA I SUDSKA POLITIKA KAŽNJAVANJA ŽUPANIJSKIH SUDOVA
U REPUBLICI HRVATSKOJ
- za kazneno djelo silovanja i zlouporaba opojnih droga**

1. UVOD

Razilaženja između predviđenih zakonskih okvira kazni za pojedina kaznena djela i politike kažnjavanja sudova su permanentna. Mnogobrojni su prigovori pravne i opće javnosti na sudsko odmjerenje kazne, najvećim dijelom u pravcu da su izrečene kazne preblage, a da se istodobno tom problematikom stručno i sustavno nitko ne bavi. Unatoč toga stalni su pritisci na izmjene zakonskih okvira predviđenih kazni, a da nemamo pokazatelja dali sudovi iskorištavaju ili ne iskorištavaju postojeće zakonske okvire. Ovo istraživanje pokušat će odgovoriti na pitanje, zašto je tome tako i na koji način takvu praksu sudova treba ili ne treba mijenjati.

Nastavno ćemo prikazati zakonsku i sudsku politiku kažnjavanja kod kaznenog djela silovanja i zlouporabe opojnih droga i to kroz tri zadana razdoblja; I. od 1979.-1983. g., II. od 1993.-1997. g. i III. razdoblje je od 1998.-2002. godine.

Za kazneno djelo silovanja u prvom razdoblju obrađeni su samo podatci Državnog zavoda za statistiku, a za drugo i treće uz podatke Državnoga zavoda za statistiku obrađeni su i predmeti Vrhovnoga suda za to kazneno djelo.

Za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga za prvo i drugo razdoblje imamo podatke koje je obradio mr. sc. Marin Mrčela, a za treće razdoblje podatke Državnog zavoda za statistiku. Podaci za I. i II. razdoblje su prilagođeni na način da su iz tablica koje je sačinio mr.sc. Mrčele zbrojeni rezultati za raspone kazni od 2-3 godine i oni u rasponu od 3-5 godina, pa su zajedno uneseni u rubriku kazne zatvora od 2–5 godine. Na isti način postupljeno je i s rasponima kazni od 1-2 mjeseca i 30 dana, oni su u zbroju prikazani u zadnjoj rubrici, kao zatvor do 2 mjeseca. Ovo usklađenje je izvršeno radi toga da bi se mogli uspoređivati podaci Statističkoga zavoda, oni koje je obradio Vrhovni sud i one iz tablica mr.sc. Marina Mrčele. Za ovo kazneno djelo, za drugo i treće razdoblje imamo obrađene spise Vrhovnoga suda.

Statistički uzorci odnose se na spise Županijskih sudova koji su zaprimljeni na Vrhovni sud Republike Hrvatske u dva gore spomenuta perioda. Brojevi spisa su uzeti iz sudskih upisniku, po redu prijema spisa na Vrhovni sud, bez obzira na vrijeme donošenje prvostupanjske odluke, jer zbog različitih razloga kaznena djela počinjena u jednoj godini rješavaju se i nekoliko godina kasni u prvom stupnju, da bi nakon toga, u povodu žalbi stranaka bili otpremljeni na drugostupanjski sud. U drugom stupnju kada Vrhovni sud odlučio o žalbama stranaka, te odluke, zbog opterećenosti suda spisima i rješavanja prioriteta, ponekad nisu riješeni po redoslijedu vremena zaprimanja spisa u Vrhovni sud.

Promatrani uzorak za kazneno djelo silovanja za drugo i treće razdoblje u Vrhovnom sudu bilo je ukupno 107 spisa. Obrađeno je po 10 predmeta iz svake godine, osim 1993. godine iz koje je obrađeno 17 predmeta. Ovo kazneno djelo možemo lako analizirati jer su zakonski okviri doživjeli relativno malo izmjena. Od 1979. godine do 2002. godine kazneno djelo silovanja mijenjano je u nekoliko navrata, no izmjene su se odnosile pretežito na zakonsko biće kaznenog djela, dok je predviđena kazna ostala neizmijenjena. Za osnovni oblik djela predviđena kazna je od jedne do 10 godina zatvora, a za kvalificirane oblike kazna zatvora najmanje tri godine. Izmjenom Kaznenog zakona iz 1977. godine, člankom 188. KZ/97 silovanje je doživjelo prve velike suštinske izmjene, no zapriječena kazna za osnovni oblik djela i kvalificirane oblike nije dirana, jedino su posebno zaštićene maloljetne žrtve kada je za počinitelje predviđena stroža kazna, zatvorska kazna od najmanje pet godina.

Za kazneno djelo zlorabe opojnih droga, promatrani uzorak u Vrhovnom sudu za drugo i treće razdoblje iznosio je ukupno 110 predmeta, što je po 10 predmeta iz svake godine, osim godine 1993. iz koje je obrađen 21 predmet i godine 1994. iz koje je obrađeno 9 predmeta.

Pojedini predmeti su obrađivani prema broju optuženika, tako da u koliko je u jednom sudskom predmetu bilo više počinitelja koji su ostvarili kazneno djelo koje je predmet istraživanja sačinjen je poseban upitni list za svakoga počinitelja uz naznaku na broju predmeta, navođenjem podbroja, da se radi o supočiniteljstvu. Kod skupnih tabela za oba kaznena djela i za oba promatrana razdoblja uz broj predmeta prema visini izrečene kazne (bezuovjetne ili uvjetne) s oznakom p* označena su kaznena djela koja su ostala u pokušaju.

2. SILOVANJE

2.1. RAZDOBLJE 1979. – 1983. GODINE

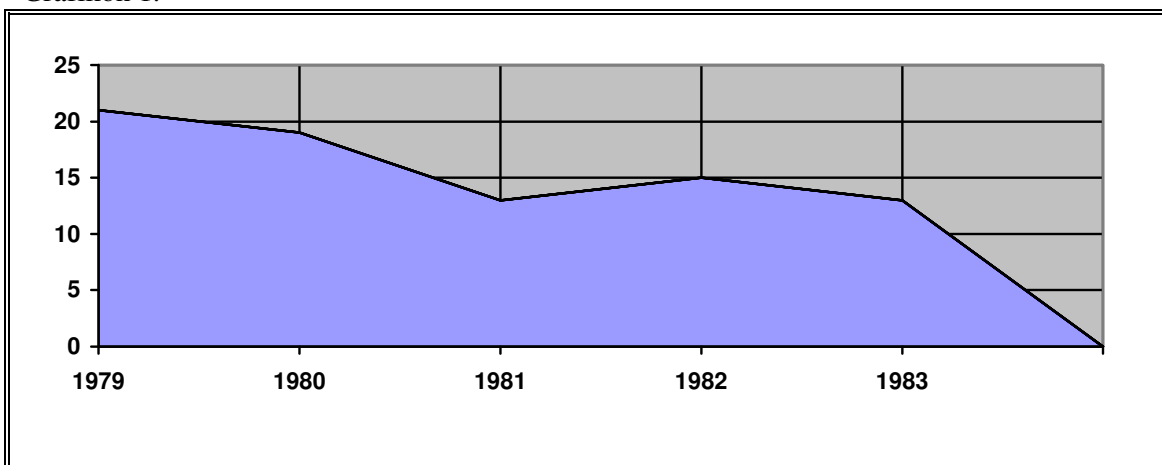
2.1.1. Iskorištenost kaznenih okvira u Republici Hrvatskoj

U ovom razdoblju za kazneno djelo silovanja iz čl 83. KZRH zakonodavac je predvidio raspon kazni od jedne do 10 godina za osnovni oblik djela i najmanje tri godine za kvalificirane oblike kaznenog djela.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku za taj period možemo promatrati udio kaznenog djela silovanja u ukupnom kriminalitetu, iskorištenost kaznenih okvira, te broj, odnosno postotak kazni zatvora i novčanih kazni koje su uvjetovane. Broj ukupno osuđenih osoba varira između najmanje osuđenih u 1983. godini, 82 osobe i najviše osuđenih u 1979. godini, 132 pravomoćno osuđene osobe. Potrebno je posebno naglasiti da se ovi podaci odnose samo na čl. 83. st. 1. KZRH, a ne i na kvalificirane oblike kaznenoga djela.

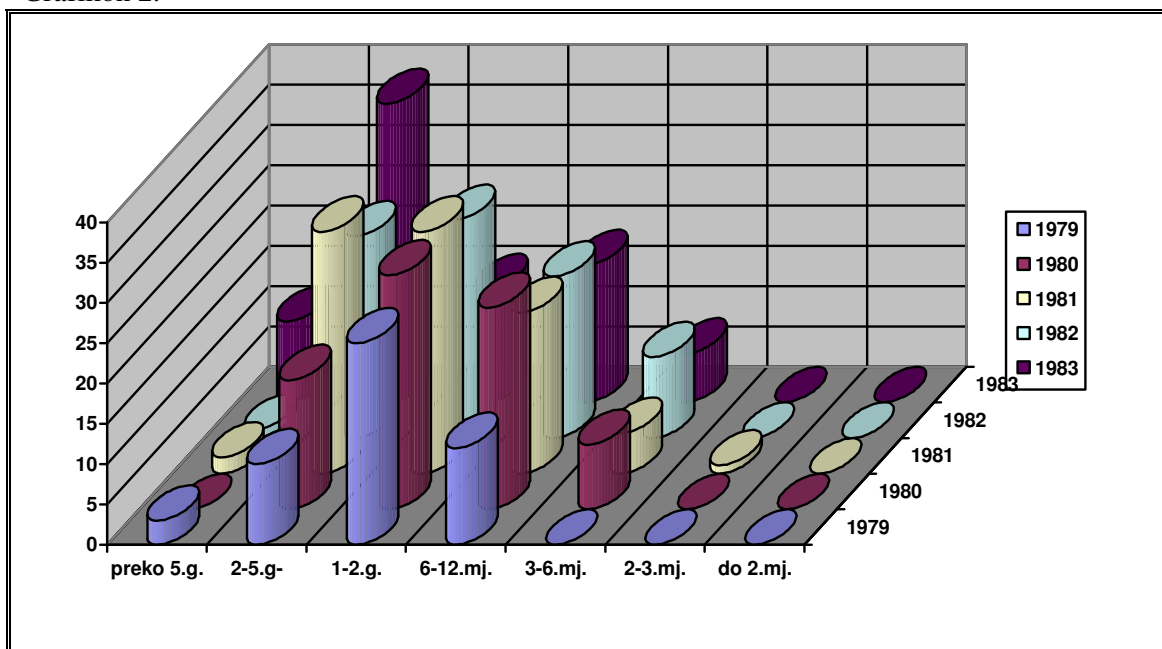
Broj kazni koje su uvjetovane bio je najmanji u 1983. godini kada je uvjetovano 11 osuda, a najveći u 1979. godini kada je uvjetovano ukupno 29 kazni. Iz ovih podataka uočavamo da je u onoj godini kada je bilo najviše osuđenih osoba i broj uvjetno suđenih je bio najveći, a vrijedi i obratno, jer je u 1983. godini osuđen najmanji broj osoba, svega 82 osobe, ali je izrečeno i najmanje uvjetnih kazni.

Grafikon 1.



U Grafikon 1. prikazan je postotak uvjetovanih kazni za kazneno djelo silovanje (samo za stavak 1.) u periodu od 1979. do 1983. godine. Iz prikazanog uočavamo da je postotak uvjetovanih osuda u laganom padu. U odnosu na ukupan broj osuđenih osoba u Republici Hrvatskoj za ovo kazneno djelo, najviše uvjetnih kazni, 21.96 % izrečeno je 1979. godine, a najmanji 13.15 % u 1981. godini, koliko je približno bio i u 1983. godini.

Grafikon 2.



U Grafikon 2. prikazana je iskorištenost kaznenih okvira u Republici Hrvatskoj za kazneno djelo silovanje u periodu od 1979. do 1983. godine i to samo na bezuvjetne zatvorske kazne.

U promatranom razdoblju od 1979. do 1983. godine raspon izrečenih kazni za kazneno djelo silovanja iz čl. 83. st. 1. KZRH (u statističkim podacima iskazani su podaci

samo za st.1.), bez izrazitijih oscilacija, kako u pravcu povećanja, tako i u pravcu snižavanja izrečenih kazni u pojedinim godinama.. Za najteže kazne, one preko pet godina zatvora možemo kazati da se postotak izrečenih kazni povećava i to od 3% do 10%, a jednako tako povećava se i postotak izrečenih kazni zatvora od dvije do pet godina jer se kreće od 10% do 37%. Postotak izrečenih kazni od jedne do dvije godine se lagano smanjuje od 1979. godine, kada je iznosio 25.75%, do 1983. godine, kada je smanjen na 14.63%, a slična je situacija i s kaznama zatvora u rasponu od šest do 12 mjeseci. Izrečene kazne zatvoru od tri do šest mjeseci osciliraju od godine do godine i kreću se između pet i 12%, dok su niže izrečene kazne zanemarive, jer je samo u 1.75% slučajeva izrečena kazna zatvora od dva do tri mjeseca i to 1981. godine, dok izrečenih kazni zatvora do dva mjeseca uopće i nije bilo.

U prvome razdoblju, kao što vidimo, a to možemo reći za sve godine od 1979. g. do 1983. g. raspon izrečenih kazni se kreće od 6. mjeseci do pet godina. To znači da su na nivou države, u svim osudama za kazneno djelo silovanja sudovi su najveći dio kazni izrekli u prvoj polovini zapriječene kazne jer je za osnovni oblik djela zapriječena kazna do 10 godina zatvora, a statistički uzorak se odnosio samo na osnovni oblik djela. Kazne preko toga, one više od pet godina zatvora izriču se vrlo rijetko od jedan do tri posto, a samo ih je u 1983. godine bilo izrečeno oko 11%.

2.2. RAZDOBLJE 1993. – 1997. GODINE

2.2.1. Iskorištenost kaznenih okvira u Republici Hrvatskoj

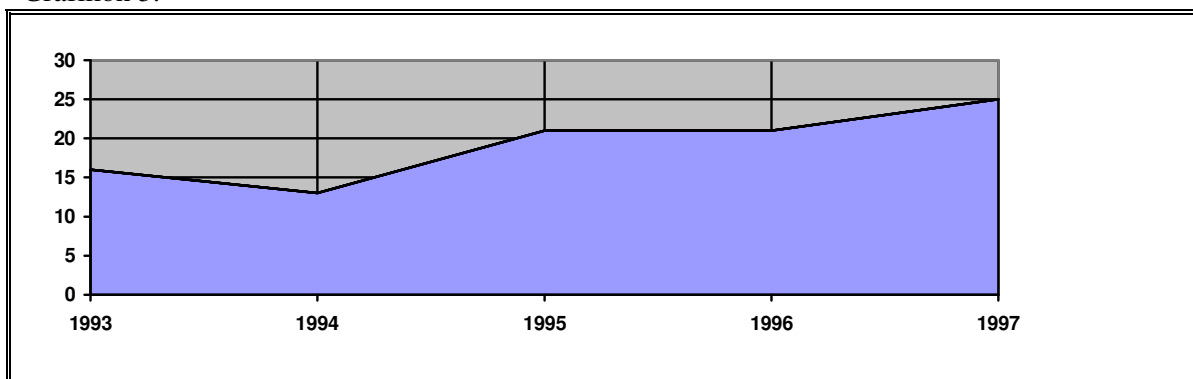
Za razdoblje 1993. – 1998. godina kazneni okviri su ostali isti kao i za prethodno razdoblje, zakonodavac je predvidio raspon kazni od jedne do 10 godina za osnovni oblik djela i najmanje tri godine za kvalificirane oblike, s tim da je izmijenjena oznaka članka, umjesto čl. 83. KZRH, kazneno djelo silovanja je sada označeno u čl. 79. KZRH.

Za ovaj period imamo podatke Državnog zavoda za statistiku s ukupnim brojem osuđenih osoba za kazneno djelo silovanja (samo za stavak 1.) i podatke Vrhovnog suda prema promatranom uzorku.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku možemo promatrati udio kaznenog djela silovanja u ukupnom kriminalitetu, iskorištenost kaznenih okvira, te broj, odnosno postotak kazni zatvora i novčanih kazni koje su uvjetovane. Broj ukupno osuđenih osoba varira između najmanje osuđenih u 1996. godini, 19 osobe i najviše osuđenih u 1994. godini, 46 pravomoćno osuđene osobe. Ako te podatke za cijelu državu usporedimo s prethodnim, prvim razdobljem, vidimo da je ukupan broj pravomoćno osuđenih osoba u velikom padu, za pojedine godine čak je trostruko manje osuđenih osoba u drugom razdoblju od onih koje su osuđene u prvom razdoblju.

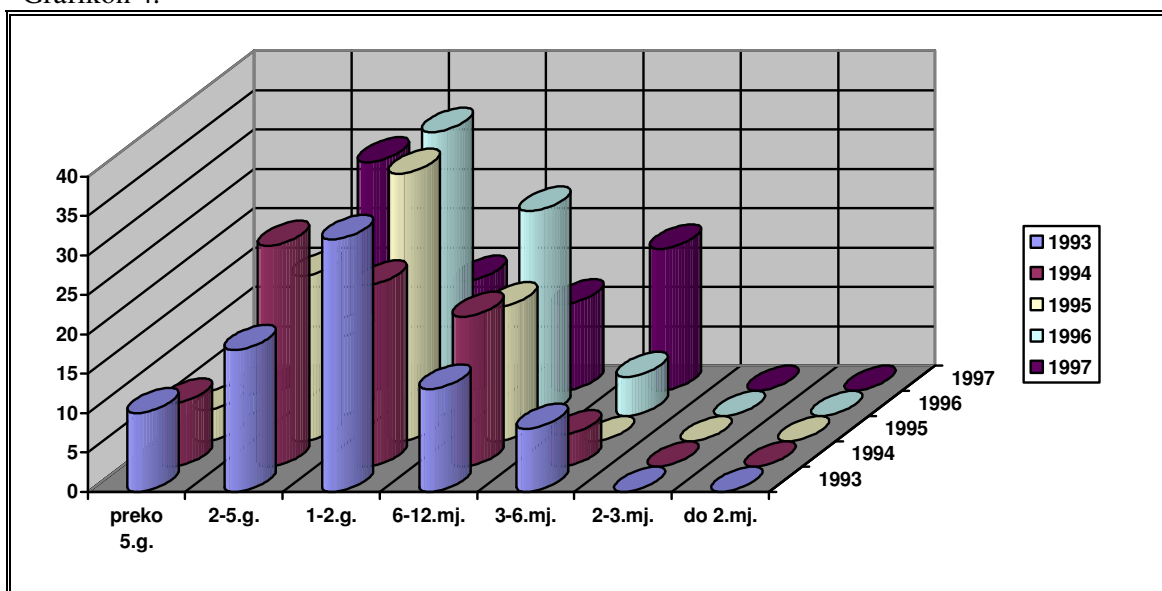
Što se tiče uvjetnih osuda, u apsolutnim brojkama, kazni koje su uvjetovane bio je najmanji u 1996. godini kada su 4 osude uvjetovane, a najveći u 1997. godini kada je uvjetovano ukupno 7 kazni.

Grafikon 3.



U Grafikonu 3. prikazan je postotak uvjetovanih kazni za kazneno djelo silovanje u periodu od 1993. do 1998. godine. Iz prikazanog uočavamo da je postotak uvjetovanih osuda, nakon pada u 1994. godini, ponovno u laganom porastu. U odnosu na ukupan broj osuđenih osoba u Republici Hrvatskoj za kazneno djelo silovanja, najviše uvjetnih kazni, 25.92 % izrečeno je 1997. godine, a najmanji 13.04 % u 1994. godini. Ako ove podatke usporedimo s prethodnim razdobljem od 1979. godine do 1983. godine uočavamo da su razlike između najvećeg i najmanjeg broja uvjetovanih osuda potpuno zanemarive.

Grafikon 4.



U Grafikonu 4. prikazana je iskorištenost kaznenih okvira u Republici Hrvatskoj za kazneno djelo silovanje u periodu od 1993. do 1997. godine i to samo na bezuvjetne zatvorske kazne, za počinitelje koji su osuđeni za osnovni oblik djela, čl. 79. st. 1. KZRH.

U promatranom razdoblju od 1993. do 1997. godine uočavamo da se postotak najteži kazni smanjuje od 1993. godine kada je preko pet godina zatvora bilo izrečeno 10.81% kazni, pa do 1995. godine kada je taj broj spao na 4.34%, do 1996. i 1997. godine kada nije izrečena

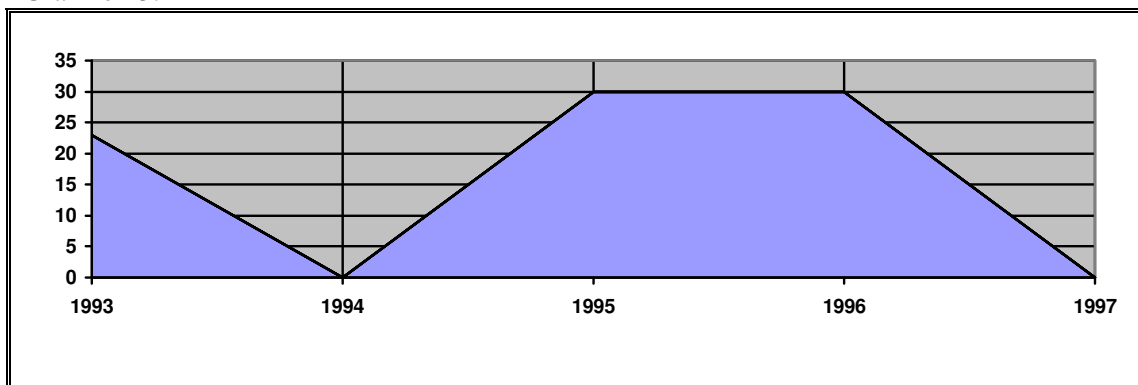
niti jedna kazna zatvora preko pet godina. Nasuprot tome, postotak izrečenih kazni zatvor od dvije do pet godina iz godine u godinu oscilira bez nekog uočenog trenda rasta ili pada, a kreće se od 10.52% do 29.62%, a slična je situacija i s kaznama zatvora od jedne do dvije godine koje se kreću između 14.81% i 36.84%, što je zabilježeno u dvije godine uzastopce. Postotak izrečenih kazni od šest do 12 mjeseci je u laganom padu, on je 1993. godine iznosio 13.51%, a 1997. godine 11.11%. Niže kazne, one od tri do šest mjeseci izriču se rijetko, no interesantan je slučaj da ih je 1997. godine bilo čak 18.51%.

U drugom razdoblju, za cijelu državu, kod kaznenog djela silovanja sudovi su najveći postotak kazni izrekli u granicama prve polovice zapriječene kazne zatvora, slično kako je to bilo i u prvom razdoblju. Kazni preko pet godina zatvora vrlo je mala, a od pet promatranih godina, u zadnje dvije nije izrečena niti jedna takva kazna, pa ako to usporedimo s prvim razdobljem uočavamo da je u drugom razdoblju apsolutni broj, a i postotak izrečenih najtežih kazni smanjen.

2.2.2. Iskorištenost kaznenih okvira u presudama VSRH koje su bile predmet istraživanja 1993-1997.

Za isto razdoblje od 1993.–1997. godine, osim podataka Državnoga zavoda za statistiku imamo i podatke Vrhovnoga suda. Na Vrhovnom sudu je izvršena analiza spisa koji su odabrani prema kriterijima naznačenim u uvodu ovoga članka, a za ovaj period pregledano je ukupno 57 spisa u kojima su počinitelji ostvarili kazneno djelo silovanja. Iz svake promatrane godine obrađeno je po 10 spisa, osim 1993. godine kada je pregledano i analizirano ukupno 17 predmeta.

Grafikon 5.



U Grafikonu 5. prikazan je postotak uvjetovanih kazni za kazneno djelo silovanje u periodu od 1993. do 1998. godine. Broj kazni koje su uvjetovane kreće se u apsolutnim brojkama od 0 do 4, a u postotcima od 0% do 30.00%. Kao što se može uočiti u 1994. godini nije bila izrečena ni jedna uvjetna osuda, no tome podatku se, s obzirom na relativno mali broj obrađenih predmeta, ne može dati veće značenje, jer se u ostalim godinama postotak uvjetnih kazni kreće od 10% do 30%.

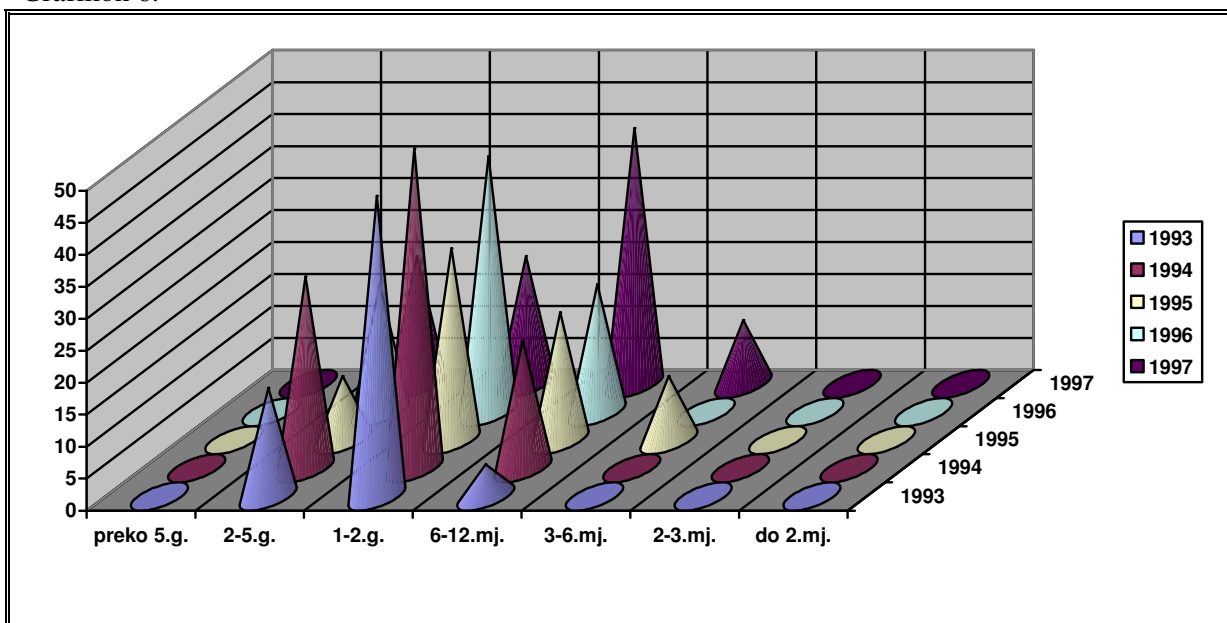
Tablica 1.

		1993.	1994.	1995.	1996.	1997.	UKUPNO
A	Ukupno osuđenih osoba	16 827	17337	14 386	13 328	12 390	54 238
B	Ukupno osuđenih u RH za silovanje	37	46	23	19	27	152
	% od A	0.21	0.26	0.15	0.14	0.21	0.97
C	Obradeno predmeta za silovanje	17	10	10	10	10	57
	% od B	45.94	21.73	43.47	52.63	37.03	37.50
D	Dugotrajni zatvor	0	0	0	0	0	0
E	20 godina	0	0	0	0	0	0
F	10 do 15 godina	0	0	0	0	0	0
G	Preko 5 godina	0	0	0	0	0	0
H	2 - 5 godina	3	3	1	2	1+1p*	10+1p*
I	1-2 godine	6+2p*	4+1p*	3	4+1p*	2	19+4p*
J	6-12 mjeseci	1+3p*	2p*	2p*	3p*	2+3p*	3+13p*
K	3-6 mjeseci	2p*	0	3p*	0	1p*	6p*
L	2-3 mjeseca	0	0	1p*	0	0	1p*
M	Do 2 mjeseca	0	0	0	0	0	0
N	30 DANA	0	0	0	0	0	0
	od toga kazna uvjetovana	4	0	3	2	1	

* oznaka za kaznena djela koja su ostala u pokušaju

U Tablici 1. navedena je iskorištenost kaznenih okvira za kazneno djelo silovanja za period od 1993.–1997. godine u pravomoćno okončanim osuđujućim presudama koje su bile predmet istraživanja u Vrhovnom sudu. Od ukupno obrađenih 57 predmeta kod gotovo polovice njih, odnosno u 25 slučajeva kazneno djelo je ostalo u pokušaju. To se odrazilo i na visinu izrečene kazne jer se kod svih kazni koje su izrečene u trajanju od šest mjeseci ili blaže radilo o pokušaju kaznenoga djela. Od 16 osuda na kazne zatvora od šest do 12 mjeseci, situacija je slična, u 13 slučajeva kazneno djelo je također ostalo u pokušaju.

Grafikon 6.



U Grafikonu 6. prikazana je iskorištenost kaznenih okvira za kazneno djelo silovanje u periodu od 1993. do 1997. godine prema istraživanju Vrhovnoga suda i to za uvjetne i bezuvjetne zatvorske kazne. Iz Tablice 1. vidimo da nije izrečena niti jedna kazna dugotrajnog zatvora, 20 godine zatvora, 10 do 15 godina zatvora, niti kazna preko pet godina zatvora. Najteže kazne sudovi nisu izricali su one o dvije do pet godina zatvora, a u promatranom uzorku njihov postotak se kreće o 10.00% u 1995. godini do 30.00% u 1994. godini. Najviše izrečenih kazni u apsolutnim brojkama su one u rasponu od šest mjeseci do dvije godine, jer je od ukupno obrađenih 57 predmeta u čak 39 slučajeva izrečena kazna u tome rasponu, a što u postotku iznosi 68,42 % svih izrečenih kazni.

Tablica 2.

	UKUPNO VSRH	UKUPNO RH
Preko 5 godina	0,00%	4,76%
2 – 5 godina	19,40%	21,80%
1 -2 godine	37,40%	28,55%
6 – 12 mjeseci	21,00%	17,56%
3 – 6 mjeseci	5,00%	7,24%
2 – 3 mjeseca	0,00%	0,00%
Do 2 mjeseca	0,00%	0,00%

Tablica 2. vidimo usporedni prikaz iskorištenosti kaznenih okvira prema istraživačkom uzorku Vrhovnoga suda i istu iskorištenost prema podacima Državnog zavoda za statistiku za cijelo područje Republike Hrvatske. Uočavamo da su rasponi izrečenih kazni za cijelu RH i oni iz promatranoga uzorka Vrhovnoga suda vrlo bliski. Jedina veća razlika je kod raspona kazne od jedne do dvije godine, taj raspon izrečenih kazni više je zastupljen u uzorku Vrhovnoga suda za oko 10.00% u odnosu na uzorak za cijelu RH. Najniže kazne, one manje od tri mjeseca nisu izricanje.

Uspoređujući promatrane uzorke uočavamo da su sudovi često primjenjivali odredbe o ublažavanju kazne, jer je oko jedne četvrtine kazni ublaženo i za cijelu državu i prema uzorku koji je obrađen na Vrhovnom sudu, no kako je u podacima Vrhovnoga suda obuhvaćen i osnovni oblik djela i kvalificirani oblici taj postotak primjeni odredaba o ublažavanju kazne se duplicira, jer kazni preko pet godina zatvora u uzorku Vrhovnoga suda i nije bilo, a onih od dvije do pet godina je bilo 19.40%.

2.2.2.1. Okolnosti kojima se rukovodio sud u postupku individualizacije kazne

Radi utvrđivanja razloga kojima se sud rukovodio prilikom utvrđivanja, izricanja i kasnijeg obrazlaganja okolnosti za odmjeravanje kazne sačinjeni su upitnici za svako djelo i okrivljenika, a u Tablici 3. prikazan je zbir svih okolnosti kojima se rukovodio sud kod odmjeravanja kazne za svih 57 slučajeve iz promatranog razdoblja.

Tablica 3.

OBRAZLOŽENJE OKOLNOSTI IZBORA VRSTE I MJERE SANKCIJE	STUPANJ KRIVNJE		OLAKOTNE	10
			OTEGOTNE	
	POBUDE IZ KOJIH JE KAZNENO DJELO POČINJENO		OLAKOTNE	
			OTEGOTNE	
	JAČINA UGROŽAVANJA ILI POVREDE ZAŠTIĆENOG DOBRA		OLAKOTNE	7
			OTEGOTNE	11
	OKOLNOSTI POČINJENJA DJELA		OLAKOTNE	22
			OTEGOTNE	3
	OKOLNOSTI ŽIVOTA POČINITELJA PRIJE DJELA		OLAKOTNE	49
			OTEGOTNE	27
	OKOLNOSTI ŽIVOTA POČINITELJ A NAKON DJELA	KAJANJE I PRIZNANJE	OLAKOTNE	5
			OTEGOTNE	1
		ODNOS PREMA OŠTEĆENIKU	OLAKOTNE	5
			OTEGOTNE	3
		NAKNADA ŠTETE	OLAKOTNE	
			OTEGOTNE	
	OSTALO		OLAKOTNE	7
			OTEGOTNE	10

U Tablici 3. prikazane su sve olakotne i otegotne okolnosti koje navode sudovi u 57 spisa koji su bili predmet promatranja (pojedinačne tablice su u Prilogu). Ovaj tabelarni prikaz

daje podatke iz kojih vidimo da su sudovi utvrdili ukupno 160 olakotnih i otegotnih okolnosti, za sva djela i sve počinitelja u promatranom uzorku.

O ukupno 160 utvrđenih olakotnih i otegotnih okolnosti veći dio odnosi se na olakotne okolnosti kojih je pronađeno 105, dok sudovi ukupno utvrdili postojanje 55 otegotnih okolnosti. Ako broj utvrđenih okolnosti za odmjeravanje kazne podijelimo s brojem spisa vidimo da su sudovi po jednom spisu utvrdili manje od tri okolnosti ili konkretnije 2.8 okolnosti za odmjeravanje kazne po jednom djelu i jednom osuđeniku. Tako da je u postupku individualizacije kazne sud utvrdio 1.84 olakotne okolnosti i 0.96 otegotnih okolnosti.

Iz Tablica koje su u prilogu vidimo da su po strukturi olakotne okolnosti uglavnom vezane uz život počinitelja prije počinjenja djela, takvih je okolnosti bilo ukupno 49, a najviše ih se odnosilo na neosuđivanost počinitelja 12, mlađu životnu dob 10, te roditeljstvo 9, dok je svih ostalih okolnosti iz ove skupine daleko manje. Česta olakotna okolnost vezna je i uz smanjenu ubroјivost, tako utvrđenih olakotnih okolnosti bilo je 10, te za okolnosti koje su vezane za počinjenje djela, kojih je bilo ukupno 22. Od te 22 olakotne okolnosti iz ove grupe najviše ih se odnosi na to da kazneno djelo nije dovršeno, odnosno da se radi o pokušaju, takvih okolnosti je bilo 13. Ostale olakotne okolnosti iz ove grupe odnose se alkoholiziranost počinitelja, njih je bilo šest, dok se po jedna olakotna okolnost odnosila na doprinos oštećenice, mladost počinitelja i dragovoljni odustanak. U grupi olakotnih okolnosti koje se odnose na jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenoga dobra, sudovi su pronašli sedam takvih olakotnih okolnosti, s tim da su se tri odnosile na primjenu sile slaboga intenziteta, a u četiri slučaja sudovi su utvrdili da se radi o manjem stupnju društvene opasnosti djela.

Analiza otegotni okolnosti pokazuje da su sudovi najviše otegotnih okolnosti pronašli u okolnostima pod kojima je djelo počinjeno, ukupno 33 otegotne okolnosti. Od tih 33 otegotnih okolnosti 10 se odnosi na veliku upornost počinitelja prilikom ostvarenja djela, osam na način počinjenja djela, šest na zlouporabu povjerenja, po dvije na izjvljavanje nad žrtvom, mladost oštećenice i starost žrtve, dok su ostale otegotne okolnosti pojedinačne. U okolnostima života počinitelja prije djela sudovi su pronašli 27 otegotnih okolnosti s tim da u toj skupini pretežu okolnosti koje se odnose na raniju osuđivanost počinitelj, bilo da se radi o običnom ili specijalnom povratu, takvih je otegotnih okolnosti bilo ukupno 20, a zatim na raniju prekršajnu kažnjavanost ili tretiranost počinitelja dok je još bio maloljetnik, te iskorištavanje teškog materijalnog stanja žrtve i maltretiranje žrtve i njen obitelji. Ostale brojnije otegotne okolnosti odnose se na jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, takvih okolnosti je bilo 11, a odnosile su se na naglašenu društvenu opasnost djela u osam slučajeva i na veliku jačinu povrede zaštićenoga dobra u tri slučaja.

2.2.2.2. Ublažavanje kazne

Iz podataka u Tablici 4. uočavamo da su sudovi u promatranom razdoblju često primjenjivali odredbe o ublažavanju kazne ispod zakonskom minimuma. Od ukupno 57 osuđenih osoba, koje su obrađene prilikom odmjeravanja kazne odredbe o ublažavanju kazne, često su primjenjivane, bilo zbog toga što je postojala zakonska mogućnost ublažavanja kazne ili pak radi postojanja olakotnih okolnosti na strani počinitelja.

Tablica 4.

KAZNA UBLAŽENA	POSTOJEĆE OLAKOTNE U ZBROJU	9
	ZAKONSKA OSNOVA	13
	NOVE OKOLNOSTI	1

U promatranom uzorku Vrhovnoga suda, koji je uzet iz sudskoga upisnika prema redu koji je uvodno opisan, obrađeni su osnovni i kvalificirani oblici djela, no od 57 pravomoćno osuđenih osoba samo se jedan slučaj odnosio na kvalificirani oblik djela iz stavka dva, dok su svi ostali počinitelji osuđeni za osnovni oblik djela iz stavka 1. U 23 promatrana uzorka sudovi su se odlučili za primjenu odredaba o ublažavanju kazne, među kojim je i počinitelj koji je ostvario kvalificirani oblik djela, za koje je predviđena najmanja moguća kazna od pet godina zatvora, jer mu je izrečena kazna zatvora od tri godine.

Od ukupno 57 osuda sudovi nisu primijenili odredbe o ublažavanju u 34 slučaja. Od 23 slučaja u kojima je kazna ublažena, najviše je zakonskih osnova za ublažavanje kazne, ukupno 13, zatim slijede postojeće olakotne okolnosti u svome zbroju, kojih je bilo devet, a u jednom slučaju je utvrđena jedna nova okolnost za ublažavanje kazne. Od svih slučajeva u kojima je kazna ublažena, u tri slučaja se radilo o dovršenom kaznenom djelu silovanja dok se u svim drugim slučajevima radilo o pokušaju djela.

2.3. RAZDOBLJE 1998. - 2002. GODINA

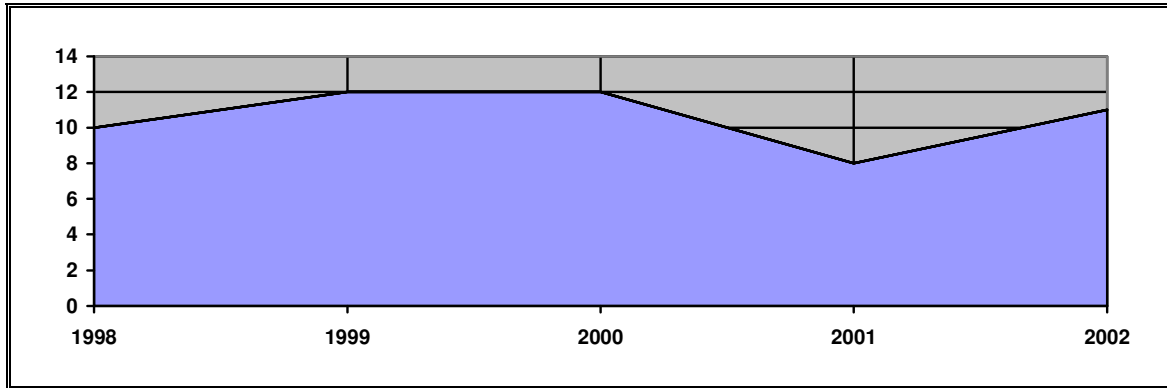
2.3.1. Iskorištenost kaznenih okvira u Republici Hrvatskoj

U razdoblju od 1998. do 2002. godine kazneno djelo silovanja navedeno je u čl. 188. KZ. Radnju kaznenog djela silovanja izmijenio je u velikoj mjeri i to na način da je zakonodavac kriminalnu zonu znatno proširio tako da ona sada obuhvaća, ne samo spolni odnošaj nego i sve spolne radnje koje se sa spolnim odnošajem mogu izjednačiti. Počinitelj kaznenog djela silovanja sada može biti muška ili ženska osoba, žrtva također može biti muškarac ili žena, a postojanje braka ili postojanje izvanbračne zajednice, za opstojnost djela, nije odlučujuće. Kazneno djelo silovanja ima svoj osnovni oblik koji je opisan u stavku 1. članka 188. KZ i kvalificirane oblike koji su opisani u stavcima 2., 3., 4., 5. i 6. istoga članka, s tim da su odvojeni kvalificirani oblici djela od slučajeva u kojim se odgovara za težu posljedicu koja je iz djela proistekla. Što se tiče kazni one su za osnovni oblik djela i teže oblike ostala neizmijenjena, za osnovni oblik djela kazna je zatvor od jedne do 10 godina, a za teže oblike djela predviđena je kazna zatvora od najmanje tri godine. Osim toga, radi pojačanja kaznenopravne zaštite maloljetnika, kazna zatvora od najmanje pet godina predviđena je za počinitelje koji ostvare teži oblik djela prema maloljetnoj osobi. Ista kazna predviđena je i za slučajeve kada iz kvalificiranoga oblika kaznenog djela silovanja nastupi teža posljedica (smrt silovane osobe, teška tjelesna ozljeda, teško narušavanje zdravlja i trudnoća žrtve).

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku za taj period možemo promatrati udio kaznenog djela silovanja u ukupnom kriminalitetu, iskorištenost kaznenih okvira, te broj,

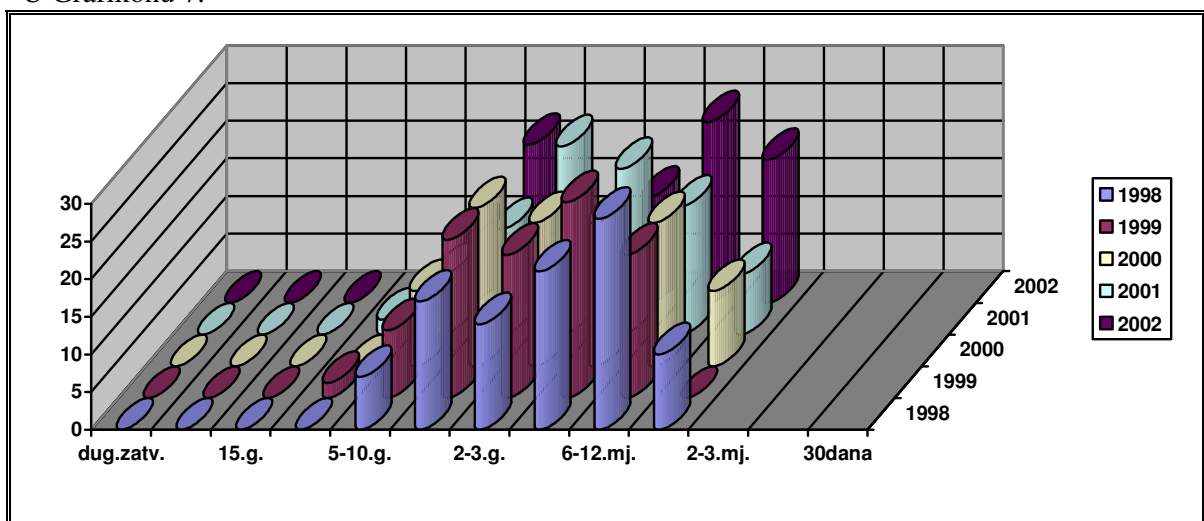
odnosno postotak kazni zatvora i novčanih kazni koje su uvjetovane. Broj ukupno osuđenih osoba varira između najmanje osuđenih u 1998. godini, 29 osoba i najviše osuđenih u 2000. godini, 57 pravomoćno osuđene osobe, s tim da se ti podaci odnose na broj ukupno izrečenih kazni zatvora za kazneno djelo, a ne na ukupan broj pravomoćno osuđenih osoba.

Grafikon 6.



U Grafikon 6. prikazan je postotak uvjetovanih kazni za kazneno djelo silovanje u periodu od 1998. do 2000. godine. Iz prikazanog uočavamo da je postotak uvjetovanih osuda iz godine u godinu lagano varira. U odnosu na ukupan broj osuđenih osoba u Republici Hrvatskoj za kazneno djelo silovanja, najviše uvjetnih kazni, 12.28 % izrečeno je 2000. godine, a najmanji 8.53 % u 2001. godini. Uspoređujući broj uvjetnih osuda izrečenih u ranijem periodu uočavamo oscilacije, u periodu od 1979. do 1983. godine broj izrečenih uvjetnih kazni je u laganom opadanju, kretao se od najviše 21.96% do najmanje 13.13%, u drugom promatranom periodu broj je u porastu od 13.04% do 25.92% koliko ih je izrečeno 1997. godine, da bi u posljednjem periodu od 1998. godine do 2002. godine taj broj bio u opadanju u odnosu na raniji period, dok se u zadnjih pet godina kreće oko 10%.

U Grafikonu 7.



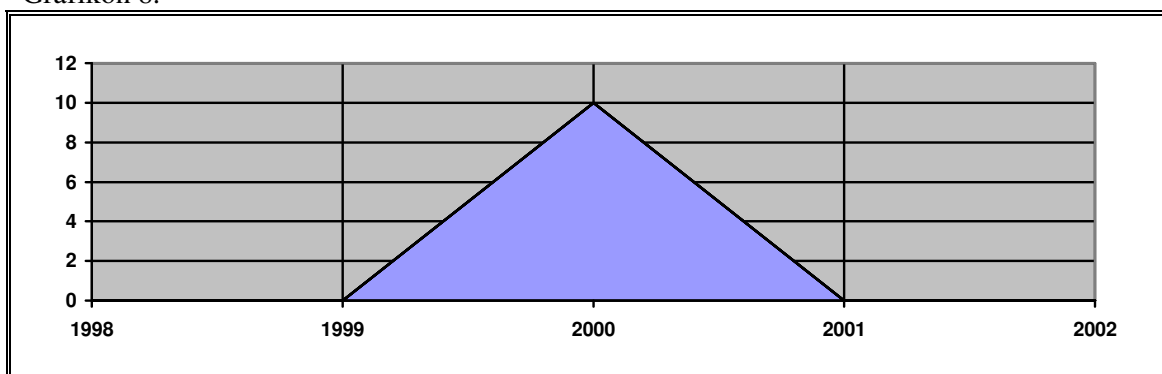
U Grafikonu 7. prikazana je iskorištenost kaznenih okvira u Republici Hrvatskoj za kazneno djelo silovanje u periodu od 1998. do 2002. godine i to za kazne zatvora – uvjetne i bezuvjetne. U ovome razdoblju, najteže kazne, one u rasponu od 10 do 15 godina izrečene su samo u dvije godine, u apsolutnom broju po jedna kazna te visine, a u postotku oko 3.00%. Kazni u rasponu od pet do 10 godina također je malo, a kreću se u rasponu od sedam do 10 posto svake godine bez nekog značajnije trenda rasta ili padanja kroz više godine. Slična je situacija i s kaznama koje se kreću u rasponu od tri do pet godina, njih je ukupno između 14.00 % i 21.00%. Pad postotka izrečenih kazni uočavamo kod onih kazni koje su u rasponu od dvije do tri godine, njihov udio je iznosio oko 14.00% 1998 godine, zatim je kroz tri godine broj tih kazni bio u porastu prema 20.00 odnosno 25.00%, da bi 2002. godine pao na 9.75%. U sličnom je padu i postotak izrečenih kazni od jedne do dvije godine zatvora, od je sa oko 26.00% u 1999. godine pao na oko 15.00% u 2002. godini. Najniže izrečene kazne osciliraju od godine do godine i kreću se oko 20.00% za kazne u rasponu od šest do 12 mjeseci, odnosno oko 10.00% za kazne u rasponu od tri do šest mjeseci, uz skok na oko 20.00% tih kazni izrečenih 2002. godine.

U trećem razdoblju za cijelu RH, kod kaznenog djela silovanja najveći postotak kazni izrečeno je u rasponu od tri mjeseca do pet godina, strože kazne bile su izrečene u oko 10.00% slučajeva, dok blažih kazni nije bilo.

2.3.2. Iskorištenost kaznenih okvira u presudama VSRH koje su bile predmet istraživanja 1998-2002.

Za razdoblje od 1998. do 2002. godine, osim analize podataka Državnog zavoda za statistiku, izvršena je i analiza spisa Vrhovnoga suda. Kao što je uvodno naznačeno za ovaj period ukupno je pregledano 50 spisa i to iz svake godine po 10 spisa.

Grafikon 8.



U Grafikonu 8. prikazan je postotak uvjetovanih kazni za kazneno djelo silovanje u periodu od 1998. do 2002. godine. Broj kazni koje su uvjetovane gotovo i nema. U apsolutnim brojkama uvjetovana je samo jedna kazna 2000. godine, što je za promatrani uzorak 10.00%, no s obzirom na mali uzorak, tome broju ne možemo dati veće značenje, jer je očito da je i u drugim godinama bilo izrečenih zatvorskih kazni koje su uvjetovane, što se uočava iz podataka o iskorištenosti kaznenih okvira za cijelu RH.

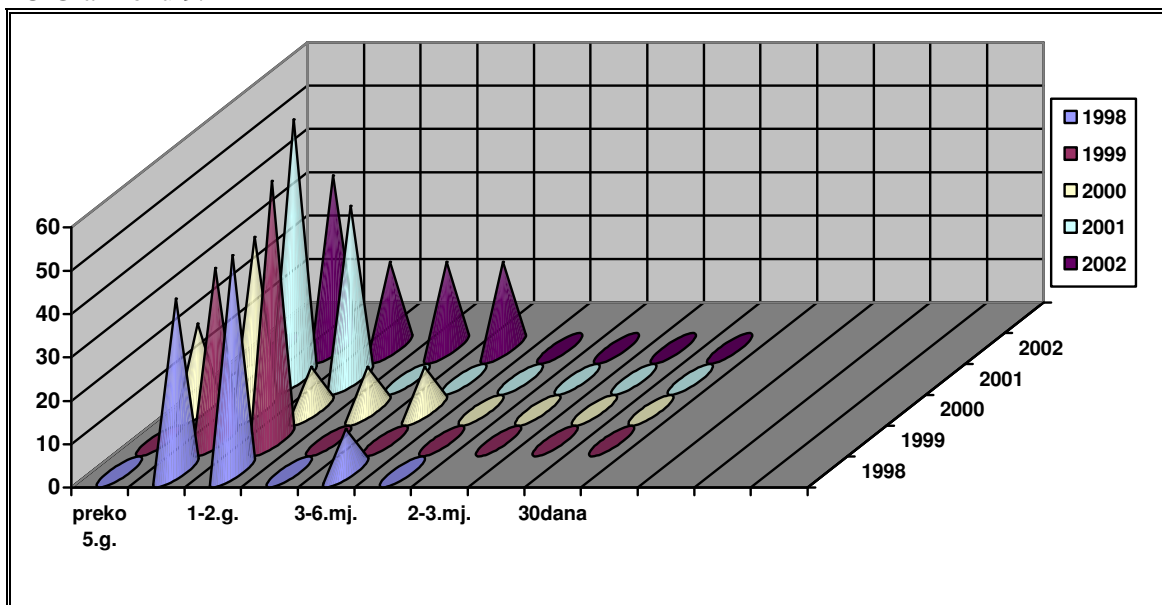
Tablica 5.

		1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	ukupno
A	Ukupno osuđenih osoba	12 243	16 206	16 466	16 508	19 040	80 463
B	Ukupno osuđenih u RH za silovanje	29	41	57	35	42	204
	% od A	0.23	0.25	0.34	0.21	0.22	1.25
C	Obrađeno predmeta za silovanje	10	10	10	10	10	50
	% od B	34.48	24.39	17.54	28.57	23.80	24.50
D	Dugotrajni zatvor	0	0	0	0	0	0
E	20 godina	0	0	0	0	0	0
F	10 do 15 godina	0	0	0	0	0	0
G	Preko 5 godina	0	0	2	0	0	2
H	2 - 5 godina	4	4	4	6	4	22
I	1-2 godine	5	6	2	4	2	19
J	6-12 mjeseci	0	0	1p*	0	1+1p*	1+2p*
K	3-6 mjeseci	1	0	1p*	0	2p*	1+3p*
L	2-3 mjeseca	0	0	0	0	0	0
M	Do 2 mjeseca	0	0	0	0	0	0
N	30 DANA	0	0	0	0	0	0
	od toga kazna uvjetovana	0	0	1	0	0	

* označava kaznena djela u pokušaju

U Tablici 5. navedena je iskorištenost kaznenih okvira za kazneno djelo silovanja za period od 1998 –2002. godine u pravomoćno okončanim osuđujućim presudama koje su bile predmet istraživanja u Vrhovnom sudu. Potrebno je posebno napomenuti da su u promatranome uzorku sve osude bile za osnovni oblik kaznenoga djela silovanja iz čl. 188. st. 1. KZ. Od ukupno obrađenih 50 predmeta u 5 slučajeva kazneno djelo je ostalo u pokušaju i u svim tim osudama izrečena kazna je ublažena, te izrečena u rasponu od tri do 12 mjeseci. U istom rasponu izrečene su i kazne za dva dovršena djela.

U Grafikonu 9.



U Grafikonu 9. prikazat ćemo iskorištenost kaznenih okvira za kazneno djelo silovanje u razdoblju od 1998. do 2002. godine prema istraživanju Vrhovnoga suda i to za zatvorske kazne, uvjetne i bezuvjetne. Iz Tablice 5. vidimo da nije izrečena niti jedna kazna dugotrajnog zatvora, kazna od 20 godine zatvora ili od 10 do 15 godina zatvora. Najteže kazne koje su izrečene su one opreko pet godina zatvora, takvih kazni je u apsolutnim brojkama bilo dvije, a u postotku 20% i to samo u 2000. godini. Najviše kazni je izrečen u rasponu od dvije do pet godina, u promatranom uzorku njihov postotak se kreće od 40.00% u svim godinama osim 1999. kada je on iznosio 60.00%, a u apsolutnim brojkama, od ukupno 50 predmeta, u 22 su izrečene kazne u ovome rasponu. Puno kazni je izrečeno i u rasponu kazne od jedne do dvije godine, postotak se kretao od 20.00% do 60.00%, a u apsolutnim brojevima to je ukupno 19 osuda u tome rasponu kazni. Najniže izrečene kazne u apsolutnim brojkama su one u rasponu od tri do 12 mjeseci, a od ukupno obrađenih 50 predmeta ove kazne su izrečene u sedam slučajeva. Kazni nižih od tri mjeseca zatvora u ovom razdoblju nije bilo.

Kao što uočavamo izrečenih kazni zatvora preko pet godina gotovo da i nema, u promatranom uzorku od deset spisa u svakoj godini, kroz period od pet godina, samo su u 4% slučajeva izrečene kazne zatvora preko pet godina. Pretežiti postotak kazni u ovom razdoblju odnosi se na raspone kazni od jedne do pet godina zatvora i on iznosi 82.00% svih izrečenih kazni.

Tablica 6.

	UKUPNO VSRH	UKUPNO RH
Preko 5 godina	4,00%	10,19%
2 – 5 godina	44,00%	19,41%
1 -2 godine	36,00%	17,70%
6 – 12 mjeseci	6,00%	21,77%
3 – 6 mjeseci	8,00%	9,86%
2 – 3 mjeseca	0,00%	0,00%
Do 2 mjeseca	0,00%	0,00%

Tablica 6. prikazuje usporedni prikaz iskorištenosti kaznenih okvira prema istraživačkom uzorku Vrhovnoga suda i istu iskorištenost prema podacima Državnog zavoda za statistiku (uvjetne i bezuvjetne kazne) za cijelo područje Republike Hrvatske. U uzorku koji je promatran na Vrhovnom sudu, kao i u prethodnom razdoblju, broj najtežih kazni, onih preko pet godina zatvora, manji je od republičkog prosjeka. Rasponi izrečenih kazni za cijelu RH i oni iz promatranoga uzorka Vrhovnoga suda znatno se razlikuju. U uzorku koji je promatran na Vrhovnom sudu najviše je izrečenih kazni onih u rasponu od dvije do pet godina zatvora, takvih je bilo 44.00%, a kazni zatvora od jedne do dvije godine 36.00%, dok su ostale kazne zastupljene u daleko manjem postotku. Istodobno, prema podacima Državnog zavoda za statistiku najveći postotak izrečenih kazni 21.77% odnosio se na raspone kazne od šest do 12 mjeseci, kazni u rasponu od jedne do dvije godine bilo je 17.70%, dok je kazni u rasponu od dvije do pet godina bilo ukupno 19.41%. U oba uzorka kazni nižih od tri mjeseca nije bilo.

2.3.2.1. Okolnosti kojima se rukovodio sud u postupku individualizacije kazne

Tablica 7.

OBRAZLOŽENJE E OKOLNOSTI IZBORA VRSTE I MJERE SANKCIJE	STUPANJ KRIVNJE		OLAKOTNE	12
			OTEGOTNE	2
	POBUDE IZ KOJIH JE KAZNENO DJELO POČINJENO		OLAKOTNE	2
			OTEGOTNE	
	JAČINA UGROŽAVANJA ILI POVREDE ZAŠTIĆENOG DOBRA		OLAKOTNE	5
			OTEGOTNE	5
	OKOLNOSTI POČINJENJA DJELA		OLAKOTNE	13
			OTEGOTNE	32
	OKOLNOSTI ŽIVOTA POČINITELJA PRIJE DJELA		OLAKOTNE	56
			OTEGOTNE	30
	OKOLNOSTI ŽIVOTA POČINITELJA NAKON DJELA	KAJANJE I PRIZNANJE	OLAKOTNE	
			OTEGOTNE	5
		ODNOS PREMA OŠTEĆENIKU	OLAKOTNE	
			OTEGOTNE	
		NAKNADA ŠTETE	OLAKOTNE	1
			OTEGOTNE	
OSTALO		OLAKOTNE	6	
		OTEGOTNE	9	

Radi utvrđivanja okolnosti kojima se sud rukovodio prilikom utvrđivanja i kasnije obrazlaganja okolnosti za odmjerenje kazne sačinjeni su upitnici za svako djelo i okrivljenika, a u Tablici 7. prikazan je zbir svih okolnosti kojima se rukovodio sud kod odmjerenja kazne za sve slučajeve iz promatranog razdoblja.

O ukupno utvrđenih 178 olakotnih i otegotnih okolnosti veći njihov dio odnosi se na olakotne okolnosti kojih je pronađeno 95, dok su sudovi ukupno utvrdili postojanje 83 otegotne okolnosti. Ako broj utvrđenih okolnosti za odmjerenje kazne podijelimo s brojem spisa vidimo da su sudovi po jednom spisu utvrdili više od tri okolnosti ili konkretnije 3.56 okolnosti za odmjerenje kazne po jednom djelu i jednom osuđeniku.

Iz Tablica koje su u prilogu vidimo da su po strukturi olakotne okolnosti uglavnom vezane uz život počinitelja prije počinjenja djela, takvih je okolnosti bilo ukupno 56, a najviše ih se odnosilo na neosuđivanost počinitelja 13, mlađu životnu dob 11, te roditeljstvo 15, dok je svih ostalih okolnosti iz ove skupine daleko manje. Česta olakotna okolnost vezna je i uz smanjenu ubrojivost, tako utvrđenih olakotnih okolnosti bilo je 12, a okolnosti koje su vezane za počinjenje djela, bilo je ukupno 13, što je znatno manje u odnosu na prethodno razdoblje kada je tih olakotnih okolnosti sud utvrdio 33. Od 13 olakotne okolnosti iz ove grupe najviše ih se odnosi na doprinos oštećenice počinjenju djela, takvih olakotnih okolnosti sud je pronašao 5, a zatim na alkoholiziranost počinitelja kakvih je bilo 4, dok je u po dva slučaja sud cijenio kao olakotno mladost počinitelja i činjenicu da je djelo ostalo u pokušaju.

U postupku individualizacije kazne sud je ukupno utvrdio i ocijenio prosječno 1.9 olakotne okolnosti.

Analiza otegotni okolnosti pokazuje da su sudovi najviše otegotnih okolnosti pronašli u okolnostima pod kojima je djelo počinjeno, ukupno 32 otegotne okolnosti. Od tih 32 otegotnih okolnosti osam se odnosilo na način počinjenja, sedam na veliku upornost, četiri na zlorporabu povjerenja, po tri na mladost počinitelja i starost oštećenice, dvije otegotne okolnosti sud je našao zbog izživljavanja nad žrtvom, dok su ostale otegotne okolnosti bile pojedinačne, a odnosile su se na brutalnost počinitelja, zlorporabu gostoprimstva, nazočnost treće osobe prilikom silovanja, srodstvo sa žrtvom i okolnost da je oštećenica bila virgo intacta. U načinu života počinitelja prije djela sudovi su pronašli 30 otegotnih okolnosti s tim da su u toj skupini pretežito okolnosti koje se odnose na raniju osuđivanost počinitelja, tako je u 17 slučajeva utvrđena ranija osuđivanost, u 10 slučajeva radilo se o specijalnom povratu, a u jednom slučaju o običnom povratu. Ostale otegotne okolnosti odnose se na jačinu ugrožavanja zaštićenoga dobra, kojih je bilo pet, dok je ukupno devet otegotnih okolnosti svrstano pod ostale. Pod ostale otegotne okolnosti sud je cijenio nastupanje teže posljedice za zdravlje žrtve, ukupno pet, dvije su se odnosile na visok stupanj kaznene odgovornosti, dok se po jedna otegotna okolnost odnosila na prijetnje oštećenici ako ga prijavi i na činjenicu da je djelo počinjeno u vrijeme kušnje. Izostanak kajanja i žaljenja sud je u četiri navrata cijenio kao otegotnu okolnost, a nekritički odnos prema djelu u jednom navratu.

U postupku individualizacije kazne sud je ukupno utvrdio i ocijenio prosječno 1.66 otegotnih okolnosti.

2.3.2.2. Ublažavanje kazne

Tablica 8.

KAZNA UBLAŽENA	POSTOJEĆE OLAKOTNE U ZBROJU	2
	ZAKONSKA OSNOVA	3
	NOVE OKOLNOST	1

U promatranom uzorku Vrhovnoga suda, koji je uzet iz sudskoga upisnika prema redu koji je uvodno opisan, obrađeni su osnovni i kvalificirani oblici djela, no od 50 pravomoćno osuđenih osoba ni jedan slučaj se nije odnosio na kvalificirani oblik djela iz stavka dva..

Od ukupno 50 osuda sudovi nisu primijenili odredbe o ublažavanju u 45 slučaja. Od pet slučajeva u kojima je kazna ublažena, najviše je zakonskih osnova za ublažavanje kazne, ukupno tri, odnosilo na to da je djelo ostalo u pokušaju zatim slijede utvrđene postojeće olakotne okolnosti u svome zbroju, kojih je bilo dvije, a u jednom slučaju je utvrđena jedna nova okolnost za ublažavanje kazne, protek vremena od počinjenja djela. Od svih slučajeva u kojima je kazna ublažena, u tri slučaja se radilo o pokušaju djela.

3. ZLOUPORABA OPOJNIH DROGA

3.1. RAZDOBLJE 1979. – 1983. GODINE

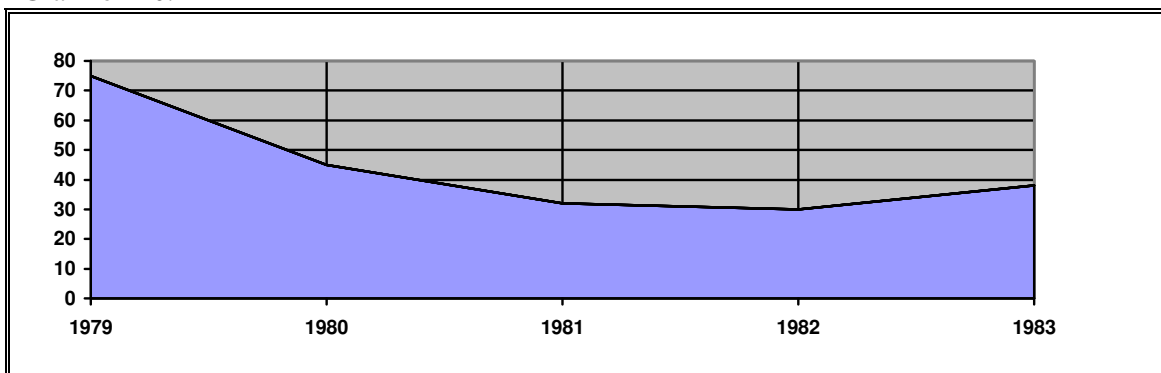
3.1.1. Iskorištenost kaznenih okvira u Republici Hrvatskoj

U ovom razdoblju za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga iz čl. 245. KZJ, tada pod nazivom neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga, zakonodavac je predvidio kaznu zatvora od šest mjeseci do pet godina za stavak prvi i kaznu zatvora od jedne do deset godina za kvalificirane oblike djela iz stavka drugoga.

Prema podacima mr.sc. Marina Mrčele za taj period možemo promatrati udio kaznenog djela zlouporabe opojnih droga u ukupnom kriminalitetu, iskorištenost kaznenih okvira, te broj, odnosno postotak kazni zatvora i novčanih kazni koje su uvjetovane. Broj ukupno osuđenih osoba varira između najmanje osuđenih u 1979. godini, 6 osobe i najviše osuđenih u 1982. godini, 42 pravomoćno osuđene osobe.

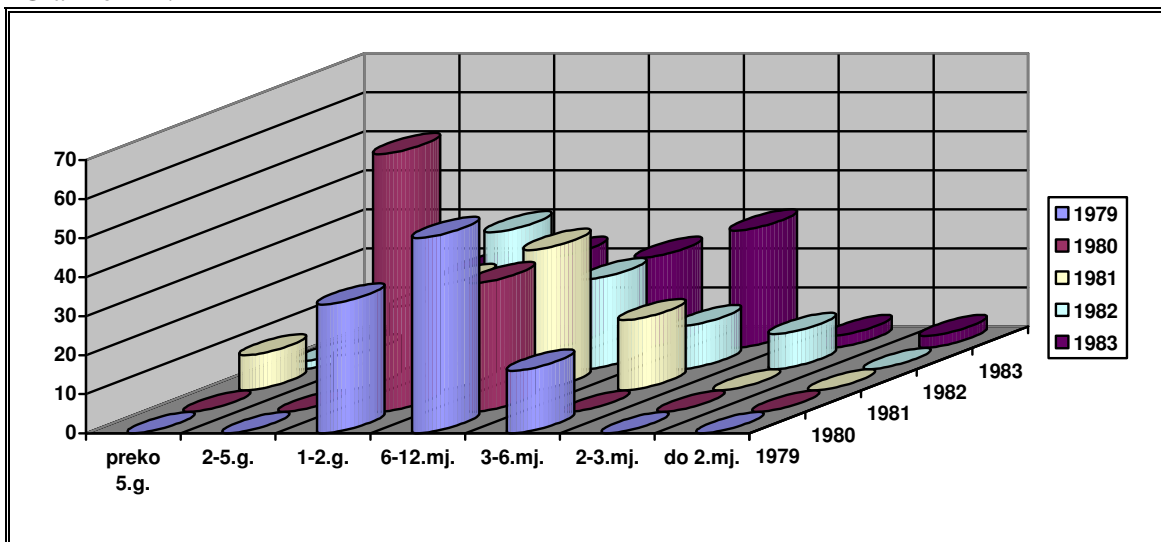
Od ukupnog broja izrečenih kazni, broj kazni koje su uvjetovane bio je najmanji u 1980. godini kada je uvjetovano 10 osuda, a najveći u 1979. i 1983. godini kada je u svakoj od tih godina uvjetovano 18 kazni.

Grafikon 10.



U Grafikon 10. prikazan je postotak uvjetovanih kazni za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga periodu od 1979. do 1983. godine. Iz prikazanog uočavamo da je postotak uvjetovanih osuda u velikom padu. U odnosu na ukupan broj osuđenih osoba u Republici Hrvatskoj za ovo kazneno djelo, najviše uvjetnih kazni, 75 % izrečeno je 1979. godine, a najmanji 30.00 % u 1982. godini.

Grafikon 11.



U Grafikon 11. prikazana je iskorištenost kaznenih okvira u Republici Hrvatskoj za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga u periodu od 1979. do 1983. godine i to samo na bezuvjetne zatvorske kazne.

U promatranom razdoblju, od 1979. do 1983. godine, raspon izrečenih kazni za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga oscilira. Za najteže kazne, one preko pet godina zatvora možemo kazati da se izriču vrlo rijetko, kroz razdoblje od pet godina, u tri promatrane godine nije izrečena ni jedna takva kazna, a u preostale dvije godine postotak izrečenih najtežih kazni je između dva i devet posto. Za raspon kazni između dvije i pet godina situacija je nešto drugačija, u 1979. i 1980. godini nije izrečena ni jedna kazna u tome rasponu ali se nakon toga postotak izrečenih kazni povećava i to od 9.09% koliko je iznosio 1981. godine do 19.23% koliko ih je izrečeno 1983. godine. Kazne zatvora u rasponu od jedne do dvije godine izriču se približno u jednoj trećini slučajeva uz izuzetak 1980. godine kada je postotak izrečeni kazni u tim rasponima udvostručen, iznosio je 66.66%. Raspon kazni od šest

do 12 mjeseci od početka promatranoga razdoblja, pa prema kraju u stalnom je padu, 1979. godine takvih je kazni izrečeno 50%, a 1983. godine taj je postotak prepolovljen i iznosi 23.07 %. Izrečene kazne zatvoru od tri do šest mjeseci osciliraju od godine do godine i kreću se između 11%, koliko ih je izrečeno 1982. godine i 30%, koliko ih je bilo godinu dana kasnije. Niže izrečene kazne su vrlo rijetke, u većem broju godina ih i nije bilo, a u onima kada su izrečene kretale su sa od oko četiri do oko devet posto.

U prvome razdoblju, kao što vidimo, i to možemo reći za sve godine od 1979. g. do 1983. g. raspon izrečenih kazni se kreće od 6. mjeseci do pet godina. To znači da su na nivou države, u svim osudama za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga sudovi najveći dio kazni izrekli u prvoj polovini zapriječene kazne. Kazne preko toga, one više od pet godina zatvora izriču se vrlo rijetko od dva do devet posto, s tim da su bile izrečene samo u dvije godine promatranoga razdoblja.

3.2. RAZDOBLJE 1993. – 1997. GODINE

3.2.1. Iskorištenost kaznenih okvira u Republici Hrvatskoj

Za razdoblje 1993.–1998. godina kazneni okviri su ostali isti kao i za prethodno razdoblje, zakonodavac je predvidio raspon kazni od jedne do 10 godina za osnovni oblik djela i najmanje tri godine za kvalificirane oblike, s tim da je izmijenjena oznaka članka, umjesto čl. 245. KZJ, kazneno djelo zlouporabe opojnih droga je sada označeno u čl. 196. OKZRH.

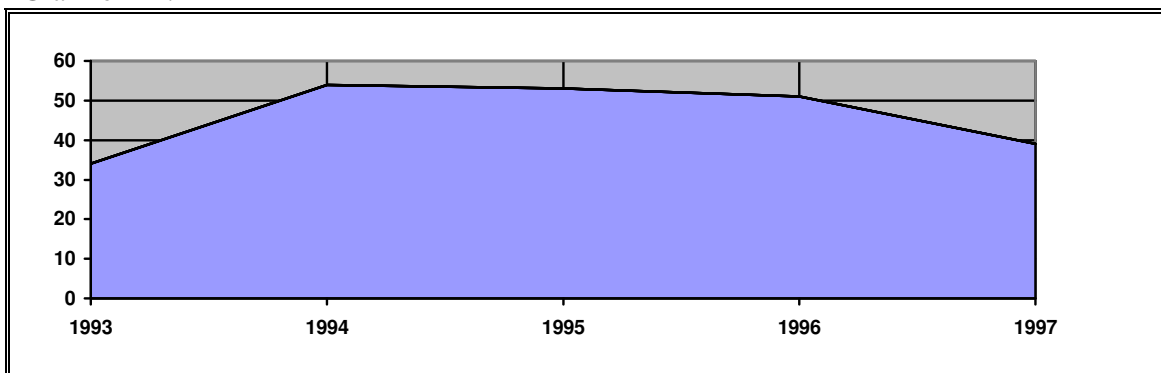
Za ovaj period imamo podatke Državnog zavoda za statistiku s ukupnim brojem osuđenih osoba za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga, podatke mr.sc. Marina Mrčele i podatke Vrhovnog suda prema promatranom uzorku.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku možemo promatrati udio kaznenog djela zlouporabe opojnih droga u ukupnom kriminalitetu, iskorištenost kaznenih okvira, te broj, odnosno postotak kazni zatvora i novčanih kazni koje su uvjetovane. Broj ukupno osuđenih osoba na bezuvjetnu zatvorsku kaznu varira između najmanje osuđenih u 1993. godini, 43 osobe i najviše osuđenih u 1997. godini, 142 pravomoćno osuđene osobe. Ako te podatke za cijelu državu usporedimo s prethodnim, prvim razdobljem, vidimo da je ukupan broj pravomoćno osuđenih osoba u izrazito velikom porastu, s tim da se taj apsolutni broj kasnije, u trećem razdoblju, enormno povećava.

Što se tiče uvjetnih osuda, u apsolutnom broju, broj kazni koje su uvjetovane bio je najmanji u 1993. godini kada su 24 osude uvjetovane, a najveći u 1997. godini kada je uvjetovano ukupno 177 kazni. Vidimo da kako raste broj pravomoćno osuđenih počinitelja jednako tako velikom brzinom povećava se i broj izrečenih uvjetnih osuda u apsolutnom broju.

Potrebno je navesti da u posljednje dvije godine istoga razdoblja imamo izrečenih i novčanih kazni i to 1996. godine ukupno osam, a 1997. godine 132 novčane kazne. Izrečene novčane kazne i veliki broj uvjetnih osuda posljedica su izmjene čl. 196. OKZRH, uvođenje novoga stavka 1. kojim je inkriminirani posjedovanje opojne droge kao kazneno djelo, za što je zapriječena novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

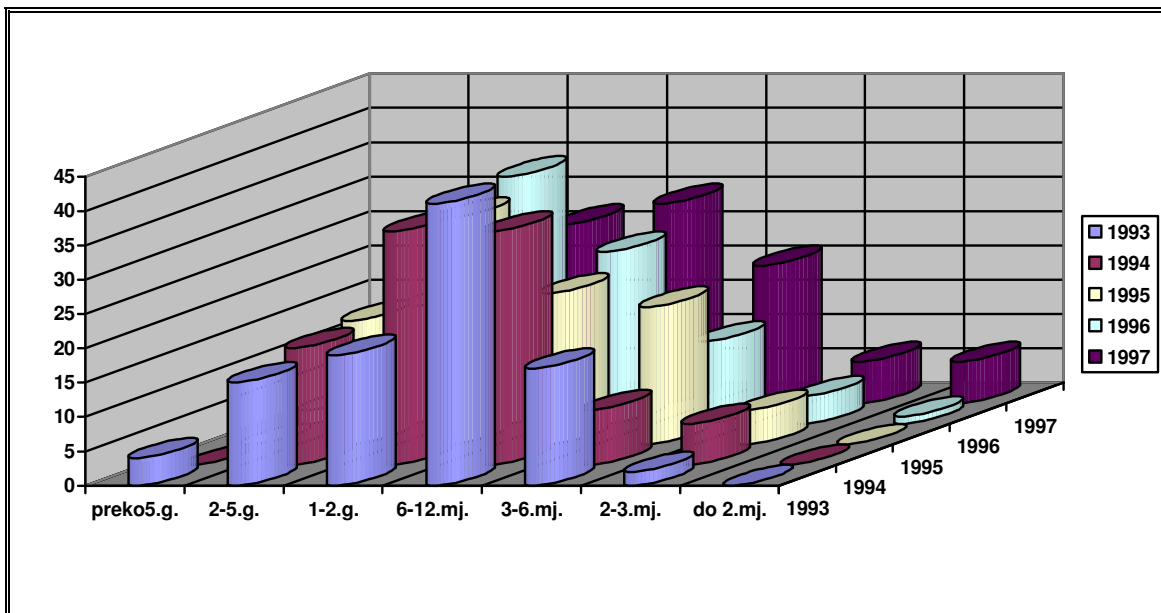
Grafikon 12.



U Grafikonu 12. prikazan je postotak uvjetovanih kazni (zatvora i novčana kazna) za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga u periodu od 1993. do 1998. godine. Iz prikazanog uočavamo da je postotak uvjetovanih osuda, nakon pada u 1993. godini, ponovno u laganom porastu, kroz tri uzastopne godine, da bi posljednje godine promatranoga razdoblja, bio zabilježen pad od ok 10 do 15%.

U odnosu na ukupan broj osuđenih osoba u Republici Hrvatskoj za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga, najviše uvjetnih kazni 54.36 % izrečeno je 1994. godine, a najmanji 34.28 % u 1993. godini. Ako ove podatke usporedimo s prethodnim razdobljem od 1979. godine do 1983. godine uočavamo da se postotak uvjetovanih kazni, nakon određenog smanjenja između 1981. i 1983. godine, ponovno povećava.

Grafikon 13.



U Grafikonu 13. prikazana je iskorištenost kaznenih okvira u Republici Hrvatskoj za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga u periodu od 1993. do 1997. godine i to samo na bezuvjetne zatvorske kazne.

U promatranom razdoblju od 1993. do 1997. godine uočavamo da se postotak izrečenih najteži kazni smanjuje od 1993. godine kada je preko pet godina zatvora bilo

izrečeno 4.35% kazni, pa do 1997. godine kada je taj broj pao na 1.41%, s tim da ima godina kada nije izrečena niti jedna kazna zatvora preko pet godina. Slična je situacija i s rasponom kazni od dvije do pet godine, njihov postotak izricanja se također smanjuje, do 1997. godine one su izricane u postotku od 15 do 18 %, da bi 1997. godine takvih kazni bilo izrečeno svega 9.86%.

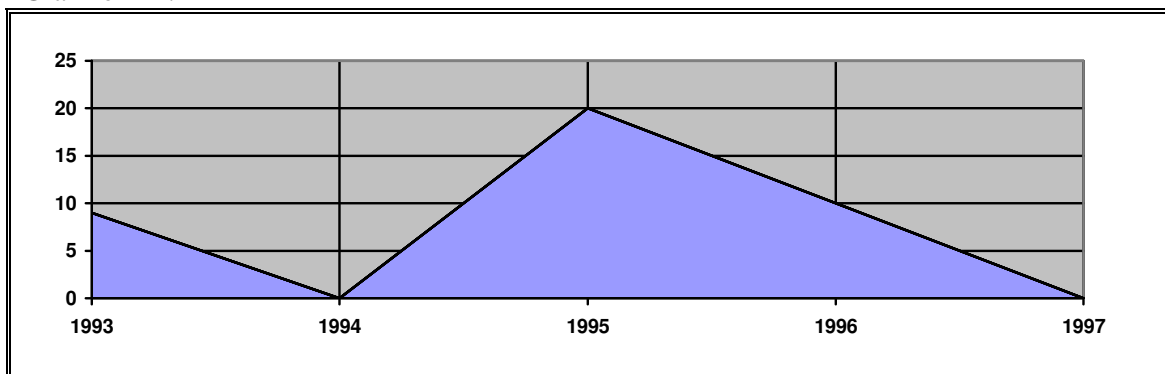
Izrečene kaznama zatvora od jedne do dvije godine kreću se između 19.57% i 36.75%, s tim da ih je jedne godine nešto više, a druge godine manje, bez uočenih zakonitosti u takvom kretanju. Postotak izrečenih kazni od šest do 12 mjeseci je u laganom padu, on je 1993. godine iznosio 41.30%, a 1995. godine 22.22%, da bi se 1997. godine taj postotak povećao na 29.58%. Niže kazne, one od tri do šest mjeseci izricane su u prosjeku oko 20.00%, osim godine 1994. kada je takvih kazni bilo izrečeno 8.51%. Najnižih kazni, onih u rasponu od dva do tri mjeseca bilo je u prosjeku oko pet posto godišnje, a kazni do dva mjeseca, u prve tri godine promatranog razdoblja nisu zabilježene, a u posljednjoj godini bilo ih je 6.34%.

U drugom razdoblju, za cijelu državu, kod kaznenog djela zlouporabe opojnih droga sudovi su najveći postotak kazni izrekli u rasponima između kazne zatvora od tri mjeseca i pet godina. Kazni preko pet godina zatvora vrlo je mala, a od pet promatranih godina, u dvije godine nije izrečena niti jedna takva kazna, pa ako to usporedimo s prvim razdobljem uočavamo da je u drugom razdoblju apsolutni broj izrečeni najteži kazni povećan s tri na sedam kazni, dok je u postotku situacija podjednaka.

3.2.2. Iskorištenost kaznenih okvira u presudama VSRH koje su bile predmet istraživanja 1993-1997.

Za isto razdoblje od 1993. – 1997. godine izvršena je i analiza spisa Vrhovnog suda. Kao što je uvodno navedeno za ovaj period pregledano je ukupno 60 spisa i to iz svake godine po 10 spisa, osim 1993. godine kada je pregledano 21 predmeta i 1994. godine kada ih je obrađeno 10.

Grafikon 14.



U Grafikonu 14. prikazan je postotak uvjetovanih kazni za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga u periodu od 1993. do 1998. godine. Broj kazni koje su uvjetovane kreće se u apsolutnim brojkama od 0 do 2, a u postotcima od 0% do 20.00%. Kao što vidimo u 1994. i 1997. godini nije bila ni jedna kazna nije uvjetovana, no tome podatku se, s obzirom na

relativno mali broj obrađenih predmeta, ne može dati veće značenje, jer se u ostalim godinama postotak uvjetnih kazni kreće od 9.52% do 20%.

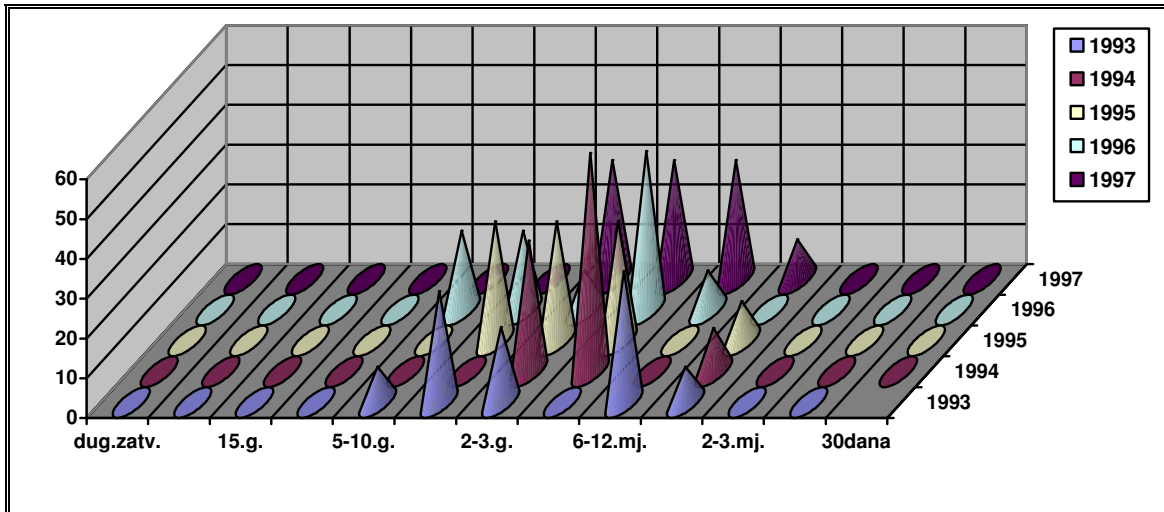
Tablica 9.

		1993.	1994.	1995.	1996.	1997.	ukupno
A	Ukupno osuđenih osoba	16 827	17337	14 386	13 328	12 390	74 268
B	Ukupno osuđenih u RH za drogu	46	47	54	117	142	406
	% od A	0.27	0.27	0.37	0.87	1.14	0.54
C	Obradeno predmeta za drogu	21	9	10	10	10	60
	% od B	45,62	19.14	18.51	8.54	7.04	1.47
D	Dugotrajni zatvor	0	0	0	0	0	0
E	20 godina	0	0	0	0	0	0
F	10 do 15 godina	0	0	0	0	0	0
G	Preko 5 godina	2	0	0	2	0	4
H	2 - 5 godina	10	3	4	3	3	23
I	1-2 godine	1	5	3	4	3	16
J	6-12 mjeseci	6	0	2	1	3	12
K	3-6 mjeseci	2	1	1	0	1	5
L	2-3 mjeseca	0	0	0	0	0	0
M	Do 2 mjeseca	0	0	0	0	0	0
N	30 dana	0	0	0	0	0	0
	od toga kazna uvjetovana	2	0	2	1	0	

U Tablici 9. navedena je iskorištenost kaznenih okvira za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga za period od 1993.–1997. godine u pravomoćno okončanim osuđujućim presudama koje su bile predmet istraživanja u Vrhovnom sudu.

Potrebno je posebno napomenuti da su u promatranome uzorku obuhvaćene i osude za osnovni oblik djela i za kvalificirani oblik. Od ukupno 60 osuda u 27 slučajeva počinitelju su oglašeni krivim za kvalificirani oblik djela, za kojeg je predviđena kazna zatvora od najmanje tri godine, a kako je izrečenih kazni preko tri godine zatvora svega 14 to znači da su sudovi i kod kvalificiranog oblika djela u 13 slučajeva primijenili odredbe o ublažavanju i izrekli kaznu manju od zakonom predviđenom minimuma kazne.

Grafikon 15.



U Grafikonu 15. prikazana je iskorištenost kaznenih okvira za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga u periodu od 1993. do 1997. godine prema istraživanju Vrhovnoga suda i to za kazne zatvora, uvjetne i bezuvjetne. Najteže kazne zatvora sudovi nisu izricali. Iz prikazanih podataka vidimo da nije izrečena niti jedna kazna dugotrajnog zatvora, 20 godine zatvora, 10 do 15 godina zatvora. Najstrože kazne su one od pet do 10 godina zatvora, no one su izrečene samo u dvije godine promatranoga uzorka i to 1993. godine kad ih je izrečeno 9.52% i 1996. godine kada ih je bilo 20.00%. Najveći broj izrečenih kazni su one u rasponu od šest mjeseci do pet godine, dok je postotak izrečenih kazni od tri do šest mjeseci kreće oko 10.00%, dok niže izrečene kazne nisu zabilježene.

Tablica 10.

	UKUPNO VSRH	UKUPNO RH
Preko 5 godina	14.76%	2.77%
2 – 5 godina	36.18%	15.53%
1 -2 godine	38.88%	29.95%
6 – 12 mjeseci	26.90%	30.55%
3 – 6 mjeseci	10.15%	15.90%
2 – 3 mjeseca	0,00%	4.94%
Do 2 mjeseca	0,00%	3.59%

Tablica 10. prikazuje usporedni prikaz iskorištenosti kaznenih okvira prema istraživačkom uzorku Vrhovnoga suda i istu iskorištenost prema podacima Državnog zavoda za statistiku i mr.sc. Marina Mrčele za cijelo područje Republike Hrvatske. Uočavamo da su rasponi izrečenih kazni za cijelu RH i oni iz promatranoga uzorka Vrhovnoga suda vrlo bliski. Jedina veća razlika je kod raspona kazne od dvije do pet godine, taj raspon izrečenih kazni više je zastupljen u uzorku Vrhovnoga suda gdje iznosi 36.18%, dok je u uzorak za cijelu RH 15.53%. Najniže kazne, one manje od tri mjeseca nisu izricanje prema raspoloživom uzorku Vrhovnog suda, dok su u uzorku za cijelu RH zastupljene s oko četiri posto.

Uspoređujući promatrane uzorke uočavamo da su sudovi često primjenjivali odredbe o ublažavanju kazne, jer je oko 30% kazni ublaženo prema uzorku koji je obrađen na Vrhovnom sudu, dok je na razini RH oko 17% slučajeva u kojima je kazna ublažena.

3.2.2.1. Okolnosti kojima se rukovodio sud u postupku individualizacije kazne

Radi utvrđivanja okolnosti kojima se sud rukovodio prilikom utvrđivanja i kasnije obrazlaganja okolnosti za odmjerenje kazne sačinjeni su upitnici za svako djelo i okrivljenika, a u Tablici 11. prikazan je zbir svih okolnosti kojima se rukovodio sud kod odmjerenja kazne za sve slučajeve iz promatranog razdoblja.

Tablica 11.

OBRAZLOŽENJE OKOLNOSTI IZBORA VRSTE I MJERE SANKCIJE	STUPANJ KRIVNJE		OLAKOTNE	5
			OTEGOTNE	
	POBUDE IZ KOJIH JE KAZNENO DJELO POČINJENO		OLAKOTNE	2
			OTEGOTNE	7
	JAČINA UGROŽAVANJA ILI POVREDE ZAŠTIĆENOG DOBRA		OLAKOTNE	3
			OTEGOTNE	33
	OKOLNOSTI POČINJENJA DJELA		OLAKOTNE	4
			OTEGOTNE	44
	OKOLNOSTI ŽIVOTA POČINITELJA PRIJE DJELA		OLAKOTNE	100
			OTEGOTNE	19
	OKOLNOSTI ŽIVOTA POČINITELJA NAKON DJELA	KAJANJE I PRIZNANJE	OLAKOTNE	28
			OTEGOTNE	
		ODNOS PREMA OŠTEĆENIKU	OLAKOTNE	
			OTEGOTNE	
		NAKNADA ŠTETE	OLAKOTNE	
			OTEGOTNE	
OSTALO		OLAKOTNE	20	
		OTEGOTNE	13	

U Tablici 11. prikazane su sve olakotne i otegotne okolnosti koje navode sudovi u 60 spisa koji su bili predmet promatranja (pojedinačne tablice su u Prilogu). Ovaj tabelarni prikaz daje podatke iz kojih vidimo da su sudovi utvrdili ukupno 278 olakotnih i otegotnih okolnosti, za sva djela i sve počinitelja u uzorku koji je promatran na Vrhovnom sudu.

O ukupno utvrđenih 287 olakotnih i otegotnih okolnosti veći dio odnosi se na olakotne okolnosti kojih je pronađeno 162, dok sudovi ukupno utvrdili postojanje 116 otegotnih okolnosti. Ako broj utvrđenih okolnosti za odmjerenje kazne podijelimo s brojem spisa vidimo da su sudovi po jednom spisu utvrdili oko pet okolnosti ili konkretnije 4.63 okolnosti

za odmjeraivanje kazne po jednom djelu i jednom osuđeniku. Tako da je u postupku individualizacije kazne sud ukupno utvrdio 2.7 olakotne okolnosti i 1.93 otegotnih okolnosti.

Iz Tablica (koje su u prilogu) vidimo da su po strukturi olakotne okolnosti uglavnom vezane uz život počinitelja prije počinjenja djela, takvih je okolnosti bilo ukupno 100, a najviše ih se odnosilo na neosuđivanost počinitelja 32, mlađu životnu dob 15, učešće u Domovinskom ratu 13, roditeljstvo 10, narušeno zdravlje počinitelja 7, ovisnost o drogi 6, dok su sve ostale okolnosti uglavnom pojedinačne. Veliki broj olakotnih okolnosti sudovi su pronašli u okolnostima života počinitelja nakon ostvarenja djela, a među njima ukupno 11 se odnosi na priznanje djela, 9 na izraženo kajanje, po tri na izraženu samokritičnost i obećanje da će se kloniti droge, dok je sud u dva slučaja kao olakotno optuženiku cijenio i djelomično priznanje djela. U rubrici ostale olakotne okolnosti navedeno ih je 20 i to po četiri zbog proteka vremena od počinjenja djela, izostanak daljnjeg kontakta s drogom, uljudno držanje na sudu i doprinos kod utvrđivanja činjenica, dok su u pojedinačnim slučajevima sudovi cijenili kao olakotno da je platio visoku novčanu kaznu za isti prekršaj, da je svjestan ne dozvoljenosti vlastitog ponašanja, da je pokazao želju da se liječi od ovisnosti o drogama i sl.

Česta olakotna okolnost vezna je i uz smanjenu ubrojjivost, tako utvrđenih olakotnih okolnosti bilo je 5, a ostale olakotne okolnosti odnose se na činjenicu da je počinitelj drogu pribavio za vlastitu uporabu, takvih okolnosti je bilo dvije, da se radilo o maloj količini droge sud je kao olakotno našao u tri navrata, kao i to da djelo nije imalo težih posljedica jer je droga oduzeta i slično.

Analiza otegotni okolnosti pokazuje da su sudovi najviše otegotnih okolnosti utvrdili prilikom ocjene jačine ugrožavanja zaštićenog dobra, takvih otegotnih okolnosti bilo je 33, a od toga 25 se odnosilo na društvenu opasnost djela, sedam na visoku razinu povrede zaštićenoga dobra, a jedna se odnosila na generalnu prevenciju. U okolnostima života počinitelja prije djela sudovi su pronašli 19 otegotnih okolnosti s tim da u toj skupini pretežu okolnosti koje se odnose na raniju osuđivanost počinitelj, bilo da se radi o običnom ili specijalnom povratu, a zatim na raniju prekršajnu kažnjavanosti ili tretiranost počinitelja dok je još bio maloljetnik, te činjenje kaznenih dijela kroz duži vremenski period. Razmatrajući pobude iz kojih je djelo počinjeno sudovi su u sedam slučajeva počiniteljima cijenili kao otegotno da je počinjenje djela bilo motivirano velikom zaradom. Ostale otegotne okolnosti, kojih je bilo 13, odnose se na intenzitet kriminalne aktivnosti, generalnu prevenciju i visok stupanj kaznene odgovornosti.

3.2.2.2. Ublažavanje kazne

Iz podataka u Tablici 12. uočavamo da su sudovi u promatranom razdoblju primijenili odredbe o ublažavanju kazne ispod zakonskom minimuma u sedam slučajeva od ukupno 60 osuđenih osoba koje su obrađene. Kao razlog za ublažavanje kazne najčešće se navodi zbroj postojećih utvrđenih olakotnih okolnosti, takvih je bilo šest, dok je u jednom slučaju navodi zakonska osnova za ublažavanje kazne. Ponekad su sudovi kaznu ublažili, a da zakonsku osnovu za ublažavanje kazne, koja je inače postojala, uopće nisu spomenuli.

Tablica 12.

KAZNA UBLAŽENA	POSTOJEĆE OLAKOTNE U ZBROJU	6
	ZAKONSKA OSNOVA	1
		0

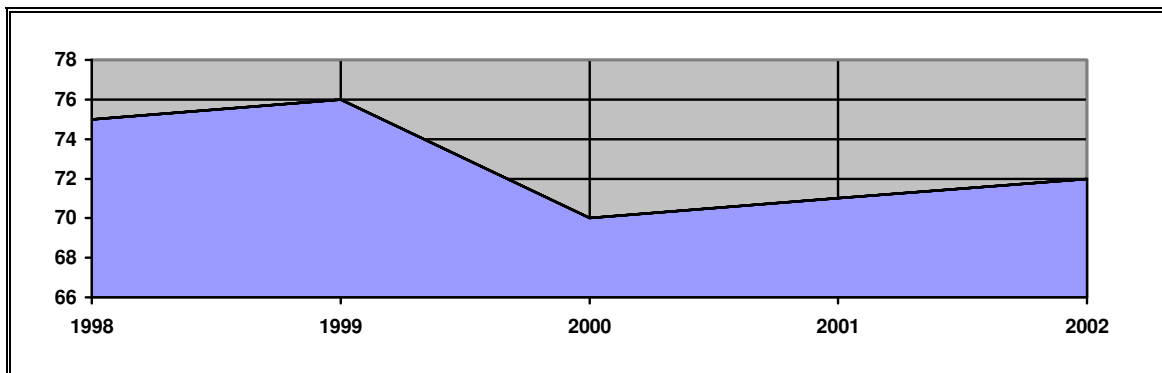
NOVE OKOLNOST

3.3. RAZDOBLJE 1998. - 2002. GODINA**3.3.1. Iskorištenost kaznenih okvira u Republici Hrvatskoj**

U razdoblju od 1998. do 2002. godine kazneno djelo zlouporabe opojnih droga navedeno je u čl. 173. KZ. Kazneni okviri su mijenjani u odnosu na prethodno razdoblje, a i unutar samoga razdoblja. Neovlašteno posjedovanje opojne droga inkriminirano je u st.1 s predviđenom novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine. Za osnovni oblik djela sada iz st. 2. predviđena kazna je do prosinca 2000 godine bila kazna zatvora od jedne do 10 godina ili kazna dugotrajnog zatvora, a nakon toga kazna zatvora od jedne do 12 godina. Za kvalificirani oblik djela predviđena kazna je zatvor od najmanje tri godine ili kazna dugotrajnog zatvora.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku za taj period možemo promatrati udio kaznenog djela zlouporabe opojnih droga u ukupnom kriminalitetu, iskorištenost kaznenih okvira, te broj, odnosno postotak kazni zatvora i novčanih kazni koje su uvjetovane. Broj ukupno osuđenih osoba varira između najmanje osuđenih u 1998. godini, 1041 osobe i najviše osuđenih u 2002. godini, 2957 pravomoćno osuđene osobe, s tim da se ti podaci odnose na zbroj ukupno izrečenih kaznenih sankcija.

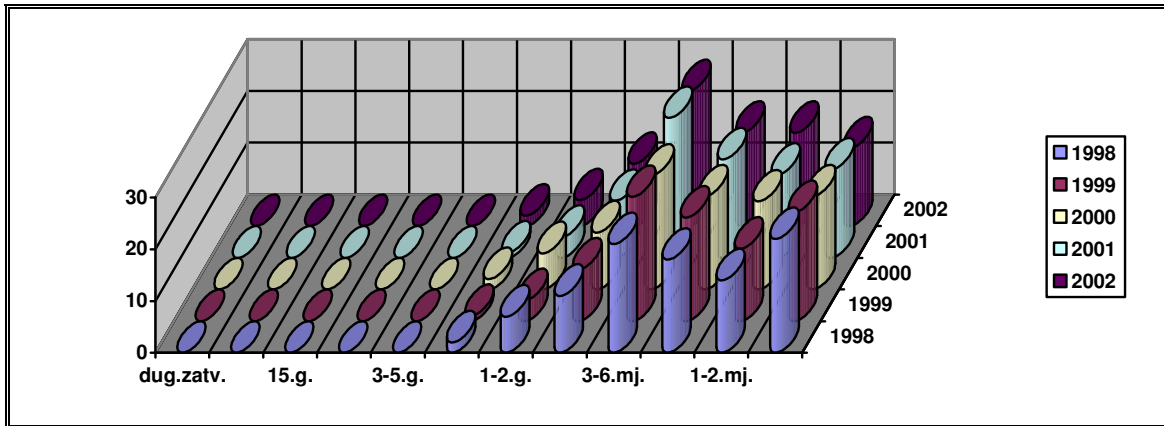
Grafikon 16.



U Grafikonu 16. prikazan je postotak uvjetovanih kazni (zatvora i novčane kazne) za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga u periodu od 1998. do 2002. godine. Iz prikazanog uočavamo da je postotak uvjetovanih osuda u daljnjem porastu u odnosu na prethodno razdoblje.

U odnosu na ukupan broj osuđenih osoba u Republici Hrvatskoj za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga, najviše uvjetnih kazni 76.55 % izrečeno je 1999. godine, a najmanji 70.78 % u 2000. godini. Ako ove podatke usporedimo s prethodnim razdobljem od 1993. godine do 1997. godine uočavamo da se postotak uvjetovanih kazni, ponovno povećava i to u prosjeku po godini za gotovo 20%.

Grafikon 17.



U Grafikonu 17. prikazana je iskorištenost kaznenih okvira u Republici Hrvatskoj za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga u periodu od 1998. do 2002. godine i to za bezuvjetne i uvjetne zatvorske kazne.

U promatranom razdoblju od 1998. do 2002. godine uočavamo da je postotak najteži kazni izrazito malen. Kazna zatvora od 20 godina izrečena je samo jedna 2001. godine, što je u postotku 0.06%, a isto tako i kazna zatvora od 15 godina izrečena je jedanput i to 1999. godine. Sve kazne zatvora do onih od dvije do tri godine izricane su ispod dva posto. Kazne zatvora u trajanju do tri godine kreću se u između 1,71% i 2,32%, dok postotak izrečenih kazni do dvije godine nešto veću, između 4,01% i 7,07%, s tim da ih je jedne godine nešto više, a druge godine manje, bez uočenih zakonitosti u takvom kretanju. Postotak izrečenih kazni od šest do 12 mjeseci je u laganom je jednopostotnom porastu, on je 1998. godine iznosio 11,95%, a 2002. godine 12,14%.

Niže kazne, one od tri do šest mjeseci u ovom periodu izriču se relativno često, i u stalnom su porastu. Tih kazni je u 1998. godine izrečeno 21,21%, a u 2002. godine 26,93%, dok su kazne od dva do tri mjeseca zatvora izricane u prosjeku oko 20%. Kazne zatvora od jednog do dva mjeseca također pokazuju trend rasta jer ih je 1998. godine izrečeno 14,87%, a 2002. godine 18,04%, dok kazna zatvora od 30 dana u postotku opada od 22,68% u 1998. godini na 15,44% pet godina kasnije, 2002. godine.

Ovako visok apsolutni broj i postotak izrečenih niskih kazni posljedica je uvođenja u zakon posjedovanja opojne droge kao kazneno djelo. Radi toga je teško vršiti usporedbu s ranijim razdobljima prema postotku iskorištenosti kaznenih okvira, nego se realniji podaci dobiju u koliko se uspoređuju apsolutni brojevi izrečenih kazni za pojedine raspone. Na primjer, u drugom razdoblju od 1993. do 1997. godine kazni zatvora u rasponu od jedne do dvije godine ukupno je izrečeno za sve godine 83 u apsolutnom broju ili oko 30% u prosjeku po godini, dok je u trećem razdoblju od 1998. do 2002. godine istih kazni izrečeno za sve godine ukupno 399 u apsolutnom broju, a to je u postotku iznosilo oko 6%.

3.3.2. Iskorištenost kaznenih okvira u presudama VSRH koje su bile predmet istraživanja 1998. – 2002. godine

Za isto razdoblje od 1998.–2002. godine izvršena je i analiza spisa Vrhovnog suda. Kao što je uvedno navedeno za ovaj period pregledano je ukupno 50 spisa i to iz svake godine po 10 spisa.

U svih 50 osuda nije bila izrečena ni jedna uvjetna zatvorska niti novčana kazna. To je velika razlika u odnosu na prethodno razdoblje kada se postotak uvjetnih kazni kretao od 9.52% do 20.00%, s tim da je i u tome razdoblju bilo godina bez i jedne uvjetne osude, to su bile 1994. i 1997. godina.

Tablica 13.

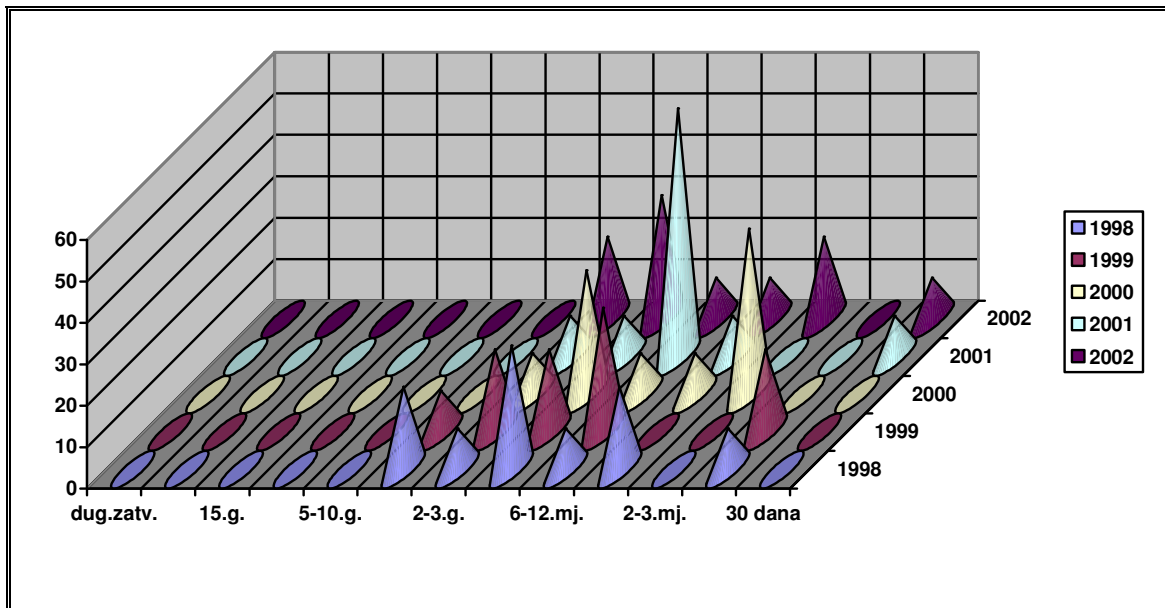
		1998.	1999.	2000.	2001.	2001.	ukupno
A	Ukupno osuđenih osoba	12 243	16 206	16 466	16 508	19 040	80 463
B	Ukupno osuđenih u RH za drogu	1041	1685	1941	2107	2957	9731
	% od A	8.50	10.39	11.78	12.76	15.53	12.21
C	Obradeno predmeta	10	10	10	10	10	50
	% od B	0.96	0.59	0.51	0.47	0.33	0.05
D	Dugotrajni zatvor	0	0	0	0	0	0
E	20 godina	0	0	0	0	0	0
F	10 do 15 godina	0	0	0	0	0	0
G	Preko 5 godina	0	0	0	0	0	0
H	2 - 5 godina	3	3	1	0	2	9
I	1-2 godine	3	3	3	2	3	14
J	6-12 mjeseci	1	2	1	6	1	11
K	3-6 mjeseci	2	0	1	1	1	5
L	2-3 mjeseca	0	0	4	0	2	6
M	Do 2 mjeseca	1	1+1p*	0	1	1	5
N	30 dana	0	0	0	0	0	0
	od toga kazna uvjetovana	0	0	0	0	0	0

U Tablici 13. navedena je iskorištenost kaznenih okvira za kazneno djelo zlorabe opojnih droga za period od 1998.–2002. godine u pravomoćno okončanim osuđujućim presudama koje su bile predmet istraživanja u Vrhovnom sudu.

Potrebno je posebno napomenuti da su u promatranome uzorku obuhvaćene i osude za osnovni oblik djela s minimalnom kaznom od jedne godine zatvora i kvalificirani oblik djela s minimalnom kaznom zatvora od tri godine bez obzira koju zakonsku oznaku su nosili po OKZRH ili po KZ u kojem je minimalna kazna za kvalificirani oblik ostala ista samo je maksimalna kazna 2000. smanjena. Od ukupno 50 osuda iz promatranoga razdoblja u 49 osuda radilo se o osnovnom obliku djela, a u jednom slučaju o kvalificiranom obliku s

predviđenom minimalnom kaznom od tri godine zatvora. Maksimalno predviđene kazne nisu nam previše interesantne jer osuda na te kazne nema. Kazne zatvora manje od 12 mjeseci izrečene su u 27 slučajeva, što je više od polovine promatranoga uzorka.

Grafikon 18.



U Grafikonu 18. prikazana je iskorištenost kaznenih okvira za kazneno djelo zlouporabe opojnih droga u periodu od 1998. do 2002. godine prema istraživanju Vrhovnoga suda i to za kazne zatvora, uvjetne i bezuvjetne. Najteže kazne zatvora u promatranom uzorku sudovi nisu izricali. Iz prikazanih podataka vidimo da nije izrečena niti jedna kazna dugotrajnog zatvora, 20 godine zatvora, 10 do 15 godina zatvora, niti kazna u rasponu od pet do 10 godina zatvora. Najstrože kazne su one od tri do pet godina zatvora, no one su izrečene samo u dvije godine promatranoga uzorka i to 1998. godine kad ih je izrečeno 20.00% i 1999. godine kada ih je bilo 10.00%. Najveći broj izrečenih kazni su one u rasponu od tri mjeseci do tri godine, njih je u apsolutnom broju bilo 36, a u postotku ih je izrečeno 58,33%. Kazne zatvora od tri mjeseca do 30 dana izricane su u apsolutnim brojkama pojedinačno i to ne u svakoj godini, uz iznimku 2000. godine ka je kazni zatvora od dva do tri mjeseca bilo 40%.

Tablica 14.

	UKUPNO VSRH	UKUPNO RH
Preko 5 godina	0.00%	0.19%
2 – 5 godina	22.50%	1.63%
1 -2 godine	28.00%	5.63%
6 – 12 mjeseci	22.00%	11.68%
3 – 6 mjeseci	10.00%	24.39%
2 – 3 mjeseca	12,00%	19.04%
Do 2 mjeseca	10,00%	17.83%

Tablica 14. prikazuje usporedni prikaz iskorištenosti kaznenih okvira prema istraživačkom uzorku Vrhovnoga suda i istu iskorištenost prema podacima Državnog zavoda za statistiku za cijelo područje Republike Hrvatske. Uočavamo da su rasponi izrečenih kazni

za cijelu RH i oni iz promatranoga uzorka Vrhovnoga suda toliko različiti da se ne mogu izravno uspoređivati. Razlog tome, po našem mišljenju, leži u činjenici promjene zakona, odnosno uvođenje u Kazneni zakon posjedovanja opojne droga kao kaznenog djela čija presuđenja su u tisućama nadmašila presuđenja za osnovni oblik i kvalificirane oblike djela. Ta činjenica dovela je do izricanja velikog broja i postotka najnižih kazni, te na stotine izrečenih novčanih kazni i sudskih opomena i na desetke uvjetnih novčanih kazni.

3.3.2.1. Okolnosti kojima se rukovodio sud u postupku individualizacije kazne

Radi utvrđivanja okolnosti kojima se sud rukovodio prilikom utvrđivanja i kasnije obrazlaganja okolnosti za odmjerenje kazne sačinjeni su upitnici za svako djelo i okrivljenika, a u Tablici 15. prikazan je zbir svih okolnosti kojima se rukovodio sud kod odmjerenja kazne za sve slučajeve iz promatranog razdoblja od 1998. do 2002. godine

Tablica 15.

OBRAZLOŽENJE OKOLNOSTI IZBORA VRSTE I MJERE SANKCIJE	STUPANJ KRIVNJE		OLAKOTNE	9
			OTEGOTNE	
	POBUDE IZ KOJIH JE KAZNENO DJELO POČINJENO		OLAKOTNE	
			OTEGOTNE	4
	JAČINA UGROŽAVANJA ILI POVREDE ZAŠTIĆENOG DOBRA		OLAKOTNE	14
			OTEGOTNE	26
	OKOLNOSTI POČINJENJA DJELA		OLAKOTNE	3
			OTEGOTNE	3
	OKOLNOSTI ŽIVOTA POČINITELJA PRIJE DJELA		OLAKOTNE	76
			OTEGOTNE	29
	OKOLNOSTI ŽIVOTA POČINITELJA NAKON DJELA	KAJANJE I PRIZNANJE	OLAKOTNE	27
			OTEGOTNE	
		ODNOS PREMA OŠTEČENIK U	OLAKOTNE	
			OTEGOTNE	
NAKNADA ŠTETE		OLAKOTNE		
		OTEGOTNE		
OSTALO		OLAKOTNE	12	
		OTEGOTNE	4	

Prikazane su sve olakotne i otegotne okolnosti koje navode sudovi u 50 slučajeva koji su bili predmet promatranja (pojedinačne tablice su u Prilogu). Ovaj tabelarni prikaz daje podatke iz kojih vidimo da su sudovi utvrdili ukupno 207 olakotnih i otegotnih okolnosti, za sva djela i sve počinitelja u uzorku koji je promatran na Vrhovnom sudu za ovo razdoblje.

O ukupno utvrđenih 207 olakotnih i otegotnih okolnosti veći dio odnosi se na olakotne okolnosti kojih je pronađeno 141, dok sudovi ukupno utvrdili postojanje 66 otegotnih okolnosti. Ako broj utvrđenih okolnosti za odmjerenje kazne podijelimo s brojem spisa vidimo da su sudovi po jednom spisu utvrdili oko četiri okolnosti ili konkretnije 4.14 okolnosti za odmjerenje kazne po jednom djelu i jednom osuđeniku. Tako da je u postupku individualizacije kazne sud ukupno utvrdio 2.82 olakotnih okolnosti i 1.32 otegotnih okolnosti.

Iz Tablica (koje su u prilogu) vidimo da su po strukturi olakotne okolnosti uglavnom vezane uz život počinitelja prije počinjenja djela, takvih je okolnosti bilo ukupno 76, a najviše ih se odnosilo na mlađu životnu dob ukupno 20, na neosuđivanost počinitelja 19, učešće u Domovinskom ratu 10, roditeljstvo i teške imovinske prilike po 7, narušeno zdravlje počinitelja 5, ovisnost o drogi 3, dok su sve ostale okolnosti uglavnom pojedinačne. Veliki broj olakotnih okolnosti sudovi su pronašli u okolnostima života počinitelja nakon ostvarenja djela, a među kojima se ukupno 15 se odnosi na priznanje djela, 8 na izraženo kajanje, dvije na izraženu samokritičnost, a po jedna na obećanje da će se kloniti droge i na djelomično priznanje djela. U rubrici ostale olakotne okolnosti navedeno ih je 12 i to četiri zbog proteka vremena od počinjenja djela, tri zbog uljudno držanje na sudu, dvije zbog dragovoljne predaje droga, dok su u pojedinačnim slučajevima sudovi cijenili kao olakotno doprinos počinitelja kod utvrđivanja činjenica, samo jedna kupoprodaja droge i podvrgavanje liječenju u Komuni. Česta olakotna okolnost vezna je i uz smanjenu ubroјivost, tako utvrđenih olakotnih okolnosti bilo je 9, a ostale olakotne okolnosti odnose se na činjenicu da se radilo o maloj količini droge, da je djelo ostvario kao mlađi punoljetnik ili da se radilo o pokušaju sadnje droge.

Analiza otegotni okolnosti pokazuje da su sudovi najviše otegotnih okolnosti utvrdili prilikom ocjene okolnostima života počinitelja prije počinjenja djela, a u promatranom uzorku takvih otegotnih okolnosti je bilo ukupno 29 s tim da u toj skupini pretežu okolnosti koje se odnose na raniju osuđivanost počinitelj, bilo da se radi o običnom ili specijalnom povratu, zatim tretiranost počinitelja dok je još bio maloljetnik, te počinjenje dijela za vrijeme kušnje. Jačina ugrožavanja zaštićenog dobra, kao otegotna okolnost utvrđena je u 26 slučajeva, od toga se 15 odnosilo na naglašenu društvenu opasnost djela, a 11 na visoku razinu povrede zaštićenoga dobra. Pod okolnosti počinjenja djela sudovi su u dva navrata kao otegotno cijenili veliku upornosti kod počinjenja djela, a u jednom navratu. način počinjenja.

3.3.2.2. Ublažavanje kazne

Iz podataka u Tablici 16. uočavamo da su sudovi u promatranom razdoblju primijenili odredbe o ublažavanju kazne ispod zakonskom minimuma u 16 slučajeva od ukupno 60 osuđenih osoba koje su obrađene. Kao razlog za ublažavanje kazne najčešće se navodi zbroj postojećih utvrđenih olakotnih okolnosti, takvih je bilo 12, dok se u četiri slučaja navode novo utvrđene okolnosti za ublažavanje kazne. Zakonska osnova za ublažavanje kazne nije izričito niti jednom spomenuta, no ponekad su sudovi kaznu ublažili a da zakonsku osnovu za ublažavanje kazne, koja je inače postojala, uopće nisu spomenuli, a što se može vidjeti kada usporedimo slučajeve u kojima je navedeno da je kazna ublažena s visinom izrečenih kazni iz Tablica 16.

KAZNA UBLAŽENA	POSTOJEĆE OLAKOTNE U ZBROJU	12
	ZAKONSKA OSNOVA	0
	NOVE OKOLNOST	4

4. ZAKLJUČNO

Za kazneno djelo silovanja kroz promatrana razdoblja kazneni okviri nisu mijenjani ni za osnovni oblik ni za kvalificirane oblike djela, što je olakšalo usporedbu dobivenih podataka. U trećem razdoblju uvelike je mijenjana struktura dijela, kriminalna zona je proširena, posebno su zaštićeni maloljetnici, no s tim se ovdje nećemo baviti, jer se u promatranom uzorku od ukupno 107 pravomoćnih odluka u 106 radilo o počinjenju osnovnog oblika djela, a samo u jednom slučaju o kvalificiranom obliku. Najteže kazne, one od dugotrajnog zatvora, pa do zatvora od pet godina nisu izricane, osim što je u posljednjem razdoblju bilo dvije kazne zatvora preko pet godina što za cijeli uzorak iznosi 1,86%. Kada promatramo iskorištenost kaznenih okvira najviše kazni izrečeno je u rasponu od šest do 12 mjeseci 21,49%, a nakon toga slijede kazne izrečene u rasponu od tri do pet godina kojih je bilo 18,69%, dok je kazni od dvije do tri godine, od jedne do dvije godine i od tri do šest mjeseci bilo podjednako oko 10,00% za svaki raspon.

Kao što uočavamo gotovo 70,00% svih izrečenih kazni kreće se u rasponu od pet godina zatvora do tri mjeseca zatvora iz čega proizlazi da su sudovi iskoristili svega polovinu kaznenih okvira koji su zakonom zaprijećeni za osnovni oblik djela, odnosno oko trećinu zakonskog okvira koji je predviđen za kvalificirani oblik djela.

Odredbe o ublažavanju kazne primijenjene su u drugom razdoblju na oko 26,00% osuda, kada je izrečena kazna zatvora manja od jedne godine, dok je u trećem razdoblju taj postotak smanjen na 14,00%. Kod primjeni odredbi o ublažavanju kazne valja napomenuti da je u promatranom uzorku bilo oko 28,00% kaznenih djela koja su ostala u pokušaju.

U promatranom uzorku za ovo kazneno djelo bio je velik broj otegotnih okolnosti koje su se odnosile na to da je počinitelj povratnik, specijalni povratnik ili da je ranije osuđivan, takvih je okolnosti sud pronašao ukupno 48, no ta okolnost, po našem mišljenju, nije u dovoljnoj mjeri našla odraza u izrečenim kaznama.

Kao olakotnu okolnost sudovi su najčešće cijenili raniju neosuđivanost, koja je utvrđena kod 25 počinitelja, činjenicu da je počinitelj otac jednog ili više djece utvrđeno je u 24 slučaja, smanjena ubroјivost utvrđena je kod 22 počinitelja, a mlađa životna dob u vrijeme počinjenja djela postojala kod 21 osuđenika.

Za kazneno djelo zloporabe opojnih droga kroz promatrani period kazneni okviri su mijenjani, za osnovni oblik djela predviđena kazna je bila kazna zatvora od jedne do 10 godine, da bi od 1998. godine maksimum kazne bio povećan pa se za ovaj oblik djela mogao izreći i dugotrajni zatvor, no 2000. godina zakonski okvir je snižen na kaznu zatvora od jedne do 12 godina. Za kvalificirane oblike djela minimalna predviđena kazna zatvora od tri godine nije se mijenjala, a maksimalna kazna je bila 15 godina zatvora do 1998. godine, a kasnije je kazna dugotrajnog zatvora. Ove izmjene raspona kazni nisu bile odlučujuće jer povećanje maksimalno zaprijećene kazne nije bilo od većega utjecaja jer takve kazne sudovi da gotovo i nisu izricane. U promatranom uzorku na Vrhovnom sudu od 110 osuda, samo je u četiri slučaja izrečena kazna zatvora preko pet godina, dok kazni preko 10 godina do dugotrajnog zatvora nije bilo.

Potrebno je posebno napomenuti da su u promatranome uzorku obuhvaćane i osude za osnovni oblik djela i za kvalificirani oblik. Od ukupno 60 osuda u 27 slučajeva počinitelju su oglašeni krivim za kvalificirani oblik djela, za kojeg je predviđena kazna zatvora od najmanje tri godine, a kako je izrečenih kazni preko tri godine zatvora svega 14 to znači da su sudovi i kod kvalificiranog oblika djela u 13 slučajeva primijenili odredbe o ublažavanju i izrekli kaznu manju od zakonom predviđenom minimuma kazne. Najteže kazne, dugotrajni zatvor i kazne zatvora preko 10 godina nisu izricane. Kazni zatvora preko pet godina izrečeno je samo 3,63%. Najviše kazni izrečeno je u rasponu od jedne do dvije godine, ukupno 24,54%+, a

nakon toga slijede kazne u rasponu od šest do 12 mjeseci kojih je bilo 20,90%, dok je kazni u rasponu od dvije do tri godine bilo ukupno 19,09%. Najnižih izrečenih kazni, onih u rasponu od dva do tri mjeseca bilo je 9,09%.

Kod kaznenoga djela zlorporaba opojnih droga sudovi su iskoristili zakonske okvire samo u prvoj polovini kazne za osnovni oblik djela i u jednoj trećini ili manje za kvalificirane oblike.

Odredbe o ublažavanju kazne primijenjene su u drugom razdoblju na oko 37,50% osuda, a to je bilo kod svih kazni zatvora manjih od jedne godine, dok je u trećem razdoblju taj postotak povećan na 44,00%. Ovo povećanje postotka najniži kazni odnosi se uglavnom na proizvodnju opojne droge za vlastitu uporabu, kada se radi o sadnji jedne ili par biljki marihuane.

U promatranom uzorku za ovo kazneno djelo bio je velik broj otegotnih okolnosti koje su se odnosile na to da je počinitelj specijalni povratnik, takvih je okolnosti nađeno kod ukupno 15 osuđenika, a ranija osuđivanost je utvrđena kod ukupno 27 počinitelja, dok se u 17 slučajeva radilo o velikoj količini droge, no po našem mišljenju te izrazite otegotne okolnosti nije u dovoljnoj mjeri našla odraza u izrečenim kaznama.

Od olakotnih okolnosti sudovi su najčešće cijenili raniju neosuđivanost, u 51 slučaj, mlađa životna dob u 35 slučajeva, roditeljstvo u 17 slučajeva, a postojeće okolnosti u zbroju su najčešći razlog koji sudovi navode kada obrazlažu zašto su primijenili odredbe o ublažavanju kazne.

Gledajući ukupno izrečene kazne za kazneno djelo silovanja i zlorporabu opojnih droga za promatrani uzorak od 217 pravomoćnih odluka vidimo da su sudovi u nešto više od 76,00% svih osuda izrekli kaznu u rasponu od šest mjeseci do dvije godine zatvora, a radi se o najtežim djelima za koje su vrlo visoko zapriječene kazne. Jedini zaključak iz ovoga može biti ili da su zapriječene kazne previsoke ili sudovi kod odmjeravanja kazni precjenjuju olakotne ili podcjenjuju otegotne okolnosti.

Iz svega navedenoga uočavamo veliku razliku između zakonom predviđenih kaznenih okvira i izrečenih kazni po sudovima u konkretnim predmetima. Evidentno je da sudovi ne iskorištavaju predviđene kaznene okvire nego kazne u pravilu odmjeravaju u prvoj polovici ili prvoj trećini zapriječene kazne. Kako povećavanje maksimalno predviđenih kazni očito nema odjeka na izrečene kazne od strane sudova, ukoliko želimo kaznenu politiku pooštriti, to je moguće jedino povećavanjem zakonom predviđenih minimalnih kazni uz istodobna odgovarajuća ograničenja u odredbama koje govore o mogućnostima ublažavanja kazne. Te rezultate možemo ostvariti izmjenama zakona u željenom pravcu, a što je politička odluka.